

מאמרי המועדים

להבין

להתבונן

התבוננות מעמיקה ומחזקת
ביסודות עבודת האדם בעולמו
על מועדי השנה

* מאמרי חודש אלול *

* מאמרי ירח האיתנים *

להתבונן להתקדם להתרועע

לקרוא. להבין. ולתתחבר.

הספר שיגרום לך להתחבר לאווירת
הימים הנוראים, סוכות ושמחת תורה
מתוך התרוממות הרוח ושמחה אמיתית.

הספר זכה להסכמותיהם
של הגאונים הצדיקים זיע"א:
רבי דב יפה זצוק"ל ורבי חיים וואלקין זצוק"ל.

המחבר: הרב יוסף קאהן שליטתו בראשית המאה ה-20

הספר יצא לאור במסגרת פרויקט "הספרייה הווירטואלית" של מכון להבין. הפרויקט נועד להנגיש את כתבי היד הישנים של רבנינו הגדולים, וזאת באמצעות טכנולוגיית הדפוס המודרנית. הספרים יצאו לאור במסגרת פרויקט "הספרייה הווירטואלית" של מכון להבין. הפרויקט נועד להנגיש את כתבי היד הישנים של רבנינו הגדולים, וזאת באמצעות טכנולוגיית הדפוס המודרנית. הספרים יצאו לאור במסגרת פרויקט "הספרייה הווירטואלית" של מכון להבין. הפרויקט נועד להנגיש את כתבי היד הישנים של רבנינו הגדולים, וזאת באמצעות טכנולוגיית הדפוס המודרנית.

הספר יצא לאור במסגרת פרויקט "הספרייה הווירטואלית" של מכון להבין. הפרויקט נועד להנגיש את כתבי היד הישנים של רבנינו הגדולים, וזאת באמצעות טכנולוגיית הדפוס המודרנית. הספרים יצאו לאור במסגרת פרויקט "הספרייה הווירטואלית" של מכון להבין. הפרויקט נועד להנגיש את כתבי היד הישנים של רבנינו הגדולים, וזאת באמצעות טכנולוגיית הדפוס המודרנית.

מאמרי המועדים להבין

להתבונן

התבוננות מעמיקה ומחזקת
ביסודות עבודת האדם בעולמו
על מועדי השנה

* מאמרי חודש אדר *

* מאמרי ירח האיתנים *

ערוך על פי וועדים שנמסרו
בפני מבקשי דעת
ע"י הרד"ג
רבי אהרן שווב שליט"א

כתיבה ועריכה:
הרב אריה לייב גולדשטוף שליט"א

עימוד וגרפיקה:
אהרן עמיר 052-7657995

להארות ולהערות:
lehovin.tora@gmail.com | 050-4166000

יֵרַח
הָאֵיתָנִים

אֲשֶׁרֵי הָעָם "יֹדְעֵי תְרוּעָה"

עבודתנו בראש השנה שחל להיות בשבת

כיצד השבת משלימה את התיקון של השופר?

חלק עיקרי ביותר ממהותו של יום ראש השנה - יום הדין - הינו מצוות תקיעת שופר. וכמו שאמרו חז"ל¹:

ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקדוש ברוך הוא עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים דכתיב ה' בקול שופר, ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים. אימתי בחדש השביעי.

עוד הוסיף רבי ישראל סלנטר זי"ע²:

לעת דין הגדול, היא עת תקיעת שופר בר"ה, אשר האדם נזכר ונשפט על מעשיו. והוא בעת הלזה נדמה לכהן גדול בעת שנכנס לבית קה"ק, כמאמר חז"ל (ור"ה דף כ"ו) שופר בר"ה כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי ע"ש.

יתירה מזו - בדברי חז"ל נראה שכל עבודת היום תלויה בתקיעת שופר³ -

אמר הקדוש ברוך הוא: אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות - כדי שיבא לפני זכרוניכם לטובה, ובמה - בשופר.

כל עבודת המלכיות והזכרונות פועלת באמצעות קול השופר.

לאור החשיבות הגדולה של המצוה הזו, יש להבין כיצד אנו משיגים זאת בראש השנה שחל בשבת - שבו איננו תוקעים בשופר.

אמנם לחז"ל יש את הכח לבטל מצוות עשה ב'שב ואל תעשה', והם ביטלו את מצוות התקיעה בשבת מחמת החשש שמא יעברו על איסור הוצאה בשבת⁴.

1. ויקרא רבה כט, ג.

2. ספר אור ישראל - מכתב ז

3. ראש השנה לד ע"ב.

4. ר"ה כט ע"ב.

אך עדיין אנו מבקשים להבין: כיצד אנו יכולים להשיג את כל ההשפעות והתיקונים של תקיעת השופר, כאשר הוא חל בשבת ואיננו תוקעים?!

כמו רבים מהאחרונים, ומיישבים זאת כל אחד לפי דרכו, שכאשר ראש השנה חל בשבת, איננו זקוקים לתיקון השופר, מפני שהארת השבת בעצמה משלימה ופועלת ממילא את כל מה שהיה פועל השופר!

תירוץ זה כמעט מתבקש מאיליו, אך את העומק העומד מאחוריו קשה להבין. מה הקשר בין הארת השבת להארת השופר? כיצד זה משלים את זה?

בכדי להבין זאת, עלינו לבאר מה התוכן הפנימי של התקיעות ומה התוכן הפנימי של השבת, ולאחר מכן – לחבר ולשלב את שני הדברים יחד, ולמצוא את המכנה המשותף שביניהם.

עיקר התקיעת שופר הוא ה'תרועה'

בסדר התקיעות יש שלשה חלקים: תקיעה, [שברים] תרועה, תקיעה.

אולם כשאנו בוחנים את פסוקי התורה העוסקים במצות תקיעת שופר, אנו מוצאים רק את התרועה.

בפרשת אמור נאמר⁵:

בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֲדָשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זָכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ:

ובפרשת פנחס נאמר⁶:

וּבַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֲדָשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ, יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם:

חז"ל מוסיפים ולומדים⁷ מהתקיעות שביובל, שגם בראש השנה כל 'תרועה' צריכה תקיעה לפנייה ותקיעה לאחריה.

משמעות הדבר היא, שה'תרועה' היא הדבר המרכזי בסדר התקיעות. והתקיעה שלפיה ולאחריה נועדו רק להקיף אותה מכאן ומכאן. והדבר עולה היטב עם כך שכלפי ראש השנה מפורשת בתורה רק ה'תרועה', שכאמור, היא הקול המרכזי של התקיעות.

עלינו לברר מה התוכן הפנימי של התקיעות, ומדוע התרועה היא המרכזית שבהם.

5 ויקרא כג, כד.

6 במדבר כט, א.

7 ר"ה לג ע"ב.

על הפנימיות העמוקה שמסתתרת בעבודת התקיעות, יש להביא את דברי רבינו בחיי⁸:

לא ביאר לנו הכתוב במה תהיה התרועה אם בשופר אם בחצוצרות, וכן טעם התרועה למה ועל מה, גם לא ביאר שהיום הזה הוא יום הדין, וסתם הכתוב בשתי מלות אלה "זכרון תרועה" וסמך על הקבלה.

ומה שבאה פרשה זו סתומה יותר משאר פרשיות המועדים, הענין הוא מה שידוע בעניני תורתנו הקדושה אותם שהן מפינות הדת ומעקריה, כי כל מה שהענין יותר נעלם ויותר פנימי הוא יותר סתום ובא הלשון בו בדרך קצרה ובמלות מועטות...

גם בכאן באחד לחודש שהוא תחילת חשבון העשרה הנשלם ביום הכפורים, יש בו מן הסוד וההעלמה שראוי הכתוב לסתום ולחתום כדרך שאר עניני התורה הסתומים, וסתימתן כפי רוב העלמתן.

ואנו משתוקקים לחקור ולהשיג מעט מהפנימיות המסתתרת, כדי להוציא מכך הדרכה מעשית לתפקידנו בעבודת התקיעות.

עבודת ראש השנה שחל בשבת – "זכרון תרועה"

הובאו לעיל שני הפסוקים המזכירים את ה'תרועה' של ראש השנה – "זכרון תרועה" ו"יום תרועה".

חז"ל מקשים סתירה בין שני הפסוקים:

כתוב אחד אומר "שִׁבְתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה" [זכרון תרועה – ולא תרועה ממש, אלא מקראות של תרועה יאמרו]. וכתוב אחד אומר "יום תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם".

לא קשיא – כאן ביום טוב שחל להיות בשבת, כאן ביום טוב שחל להיות בחול.

לפי זה, מה שלא תוקעים בראש השנה שחל בשבת, הוא דין מדאורייתא.

אמנם הגמרא מיד מקשה על כך –

אמר רבא: אי מדאורייתא היא – במקדש היכי תקענין?

ועוד: הא תקיעת שופר לאו מלאכה היא דאצטריך קרא למעוטי!

8 ויקרא שם.

9 ראש השנה כט ע"ב.

ומסקנת הגמרא שביטול התקיעה בראש השנה שחל בשבת הוא אכן רק מדרבנן: הכל חייבין בתקיעת שופר, ואין הכל בקיין בתקיעת שופר, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד, ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים. לאור דברי הגמרא הנ"ל, נראה שלפי המסקנא אין הפסוק "זכרון תרועה" מתפרש בדוקא על ראש השנה שחל בשבת. אבל רש"י על הפסוק מפרש את המילים "זכרון תרועה" על הזכרת פסוקים בלבד: זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות, לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל.

ומקור דבריו הוא בדברי הגמרא¹⁰:

מנין שאומרים מלכיות זכרונות ושופרות? רבי אליעזר אומר: דכתיב "שבתון זכרון תרועה מקרא קדש". "שבתון" - זה קדושת היום, "זכרון" - אלו זכרונות, "תרועה" - אלו שופרות.

והחזקוני מגדיל יותר, ומפרש את הפסוק במפורש כמו שהוא אמינא של הגמרא: באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה - כשיהיה לכם באחד לחודש שבתון, אז הוא 'זכרון תרועה'.

כלומר, כשחל ראש השנה בשבת אין בו תרועה, כמו שגזרו רבותינו, ואין בו אלא זכרון תרועה בעלמא.

ותמוה, מדוע רש"י מפרש את הפסוק על אמירת פסוקים בדומה להבנת הגמרא שהוא אמינא. וכיצד החזקוני מפרש את הפסוק ביחס לראש השנה שחל בשבת ומתעלם ממסקנת הגמרא?!

וצריך לומר שאף שמצד דרכי הדרשות הבינו חז"ל שאי אפשר להוציא הלכה מפירושו זה של הפסוק, אולם סוף סוף אין מקרא יוצא מידי פשוטו, והמשמעות הפשוטה של הביטוי "זכרון תרועה" הוא 'להזכיר את התרועה' באמירת הפסוקים ובעבודת הלב, ולא לתקוע ולהריע ממש.

כיצד זוכים להיות "יודעי תרועה"?

וממוצא הדברים אנו למדים שה'תרועה' אינה רק ענין של השמעת קול מסוים מהשופר, אלא היא נושאת בחובה עבודה פנימית והשגה רוחנית מיוחדת, ולכן ניתן לקיים אותה גם באמצעות אמירת פסוקים ותפילות.

הדבר דומה לעבודת התפילה. שעיקרה ומהותה אינו צפצופן המילים בפה, אלא בעיקר כוונת הלב. ועבודת האדם היא "להכנס למצב של תפילה".

גם בתקיעת שופר, עיקר העבודה אינה להשמיע ולהשמיע את הקולות, אלא עיקר ההתמקדות היא על העבודה הפנימית – "להכנס למצב של תרועה".

ועל כך אמרו בזהר הקדוש¹¹:

"אֲשֶׁרֵי הָעַם יֹדְעֵי תְרוּעָה, ה' בָּאוֹר פָּנֶיךָ יְהִלְכוּ"¹².

לא כתיב 'שומע' או 'תוקעי תרועה', אלא 'יודעי תרועה'.

בגין חכימין דדיירין באורא דארעא קדישא אינון ידעי רזא דתרועה.

וכל אינון דידעי רזא דתרועה, יתקרבון למיהך באור פניו דקודשא בריך הוא, ודא אור קדמאה דגניז קודשא בריך הוא לצדיקיא.

ומעתה, אנו נדרשים שוב לשאלה: מהו התוכן הפנימי של התרועה, וכיצד ניתן להתחבר לדרגה הרוחנית שהיא מייצגת? !

*

ביאור תוכן התקיעות ע"ד הפשט

נבאר את משמעות התקיעה והתרועה על דרך פשט –

המשמעות של 'תקיעה', היא לקבוע דבר בכח אדיר בצורה יציבה וחזקה, כמו לשון הפסוק¹³ "וּתְקַעְתִּיו יְתֵד בְּמָקוֹם נֶאֱמָן".

והמשמעות של 'שברים' ו'תרועה' – הם גניחה ויללה של כאבי שבירה¹⁴. הגניחה היא תוך כדי השבירה, והיללה היא אחר שהשבירה נשלמה.

המלכת המלך נעשית באמצעות סדר התקיעות –

בתקיעה הראשונה האדם נחשף בבת אחת למציאות המלכות ולסדרי ההנהגה המחייבים שנובעים בעקבותיה. הוא קולט שמעטה ואילך הוא נעשה משועבד לחלוטין לכח המלכות, ולא נותר לו שום זכות קיום עצמית אם לא כעושה רצון המלכות.

בשלב הבא האדם נשבר ומריע, ועל ידי גניחה ויללה הוא מבטא את השבר הגדול שאירע לו כעת. הוא איבד בבת אחת את כל המהות העצמית שלו, ולא נותר לו כעת זכות לשום רצון ודעה עצמית.

11 פנחס רלא ע"ב.

12 תהילים פט, טז.

13 ישעיה כב, כג.

14 ר"ה לד ע"א.

בתחילה הוא גונח מתוך ההלם בשעה שהוא קולט את עוצמת החוויה של ביטול היש שנעשתה לו. ולאחר מכן הוא מתחיל ביללה מפוחדת: האם אני יצליח לעמוד בסדר ההנהגה של המלכות שכה חדשים לי? והוא אף משלב תפילה למלך, שיסייע בידו לעמוד בתפקידו מעתה ואילך.

ובתקיעה האחרונה האדם מזדקף ומקבל על עצמו שאכן הוא מעתה יחיה את חייו לפי סדרי המלכות, ובודאי בידו לעמוד בזה. וזו היא "קבלת עול מלכות שמים".

שתי האפשרויות של ה"תרועה" – שבירה או חיבור

למילה 'תרועה' יש שתי משמעויות: האחת היא מלשון שבירה, כלשון הפסוק¹⁵ "תִּרְעַם בְּשִׁבְטְךָ בְּרֹלֶךְ כִּכְלִי יוֹצֵר תִּנְפָצִים". והשניה מלשון רעות וחברות, כלשון הפסוק¹⁶ "וְתִרְוַעַת מֶלֶךְ בּוֹ", "רעים אהובים".

מי שניגש לתקיעת שופר מתוך אִגוּ וְאִנּוּכִיּוּת, התרועה מנערת אותו ומרסקת את המקום העצמי שלו למול מלכות ה'. האישיות שלו מתבטלת לחלוטין כשהוא נחשף לכך שאין לו שום זכות קיום מלבד קיום רצון ה'.

אבל מי שניגש לתקיעת שופר מתוך חיבור ורעות עם הקב"ה, התרועה לא שוברת אותו, כי הוא כבר מחובר למלכות ה', אדרבה, הוא שמח בהתגלות כבוד ה', "וּבְכֵן צְדִיקִים יִרְאוּ וְיִשְׁמְחוּ וְיִשְׁרִים יַעֲלִזוּ וְחֹסִידִים בְּרָנָה יִגִּילוּ". כי זה משתלב היטב עם תכלית ואורח חייהם.

תקיעת שופר היא זעקה ללא מילים שמושכת שפע מעולם עליון

בזוהר הקדוש¹⁷ מבואר שקול השופר שייך לעולם העליון – עולם הבינה, שלמעלה מהעולם הזה.

בזמן התקיעות אנו עומדים בתוך מצבנו הנמוך והנפרד בעולם הזה, ומושכים עלינו הארה מהעולם העליון שבו האמת האלוקית זועקת וברורה.

בכל התפילות הרגילות אנו נשארים בתוך מסגרת העולם הזה, ופועלים בכח הדיבור בתוך הנהגת המשפט שכלולה בשעת המידות התחתונות.

אולם בתקיעת שופר אנו עוסקים בהארה עליונה יותר, ובלי לפרט בדיבור את פרטי הגילויים וההנהגות, אנו זועקים צעקה פשוטה ממעמקי הלב, ובכך מעוררים את האור העליון שלמעלה מהפירוט המושג בעולם הזה.

15 תהלים ב, ט.

16 במדבר כג, כא.

17 ח"ג רלב ע"א, ובתיקונים פח ע"ב.

דבר זה דומה למה שאירע בעת קריעת ים סוף.

כשבני ישראל הגיעו למצב אָנוּש שֶׁנִּרְאָה שֶׁאֵין מִמֶּנּוּ שׁוּם אִפְשָׁרוֹת הַצִּלָּה. הֵימָּה לִפְנֵיהֶם וְהַמִּצְרִים מֵאַחֲרֵיהֶם, וְחִיּוֹת רַעוֹת עִם נַחְשִׁים וְעֶקְרָבִים מִשְׁנֵי הַצַּדִּדִּים. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקֹּב"ה לְמֹשֶׁה¹⁸ "מָה תַּעֲצֶק אֵלַי, דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ", וּמִבָּאֵר הַזּוֹהָר הַקְדוּשׁ¹⁹, "בַּעֲתִיקָא תֵּלִיא מִלְתָּא". כְּבִיכּוֹל הַנְּהַגַת הַמִּשְׁפָּט אֹמֶרֶת שֶׁמִּצִּידָה אֵין יְכוּלֵת לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל הִיּוֹת שֶׁהִלְלוּ עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה וְהִלְלוּ עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה²⁰, וְהַדָּרֶךְ הַיְחִידִי לְהוֹשִׁיעַ הֵיא עַל יְדֵי שְׁמַעוֹרָרִים כַּח מַעֲשִׂים עֲלִיּוֹן יוֹתֵר שֶׁאֵינוּ כְּפֹהֶךְ לְהַנְהִיגַת הַמִּשְׁפָּט.

הַדָּרֶךְ שֶׁבָּה עוֹרְרוּ אֶת הַהִנְהָגָה הָעֲלִיוֹנָה הַזֹּה, הִיּוֹתָה בְּאִמְצָעוֹת צַעֲקָה. וְאִךָ שֶׁנֶּאֱמַר "מָה תַּעֲצֶק אֵלַי", הֵלֵא מֵאִידֶךְ נֶאֱמַר בַּפְּסוּק²¹: "וְאַתָּה זַעֲקָתְךָ שְׁמַעְתָּ עָלַי סוּף". כִּי־צִדַּד תִּתְּיִשֵּׁב הַסְתִּירָה הַזֹּה?

אֵלֵא שֶׁיֵּשׁ הַבְּדֵל בֵּין "צַעֲקָה" לִ"זַעֲקָה". 'צַעֲקָה' הֵיא בִקְשָׁה מִצַּד כִּלְלֵי הַדִּין וְהַמִּשְׁפָּט, וּמִצַּד הַהִנְהָגָה הַזֹּה הֵם לֹא הִיוּ רְאוּיִים לִישׁוּעָה. אֲבָל 'זַעֲקָה' הֵיא שֶׁאֵתָּה כֹּאֵב הַנוֹבֵעֶת הַנוֹבֵעֶת מִלֵּב עֲמוּךְ וְתִלּוּתֵי שֶׁל בֶּן לֹאֲבִיר.

כִּשְׁהֵבֶן מִבְקֵשׁ מִשְׁהוּ מֵאֲבִיר וְהוּא נִכְנָס אִיתּוֹ לְמִשְׁא וּמִתֵּן, זֶה הַהִנְהָגָה הַרְגִּילָה. אֲבָל כִּשְׁהִילֵד נִמְצָא מִבְּצֵב שֶׁל סִכְנַת חַיִּים וְהוּא זוֹעֵק וְצוֹרֵחַ: א-ב-א! שֶׁם אֵין מְקוֹם לְכֻלָּיִם, הֵאֱבֵא מִדְּלָג עַל כָּל הַסִּדְרִים וְדוּחָה אֶת כָּל הָעוֹנָשִׁים, וּמִתְחַבֵּר מִיד אֶל בְּנוֹ אֶהוּבּוֹ.

זֶה מָה שֶׁאֵנוּ פּוֹעֲלִים בְּתַקִּיעַת שׁוֹפֵר - אֵנוּ בָּאִים מִתּוֹךְ מִצְבָּנוּ הַנִּפְרָד בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְזוֹעֲקִים בְּתַקִּיעָה וְתִרְעוּעָה בְּלֹא מִלִּים: א-ב-א! הָאֵר עֲלֵינוּ אֹר פִּנִּיךְ! תַּחֲדִיר בְּנוֹ אֶת הָאֶרֶץ הַבִּינָה שֶׁלֹּמַעֲלָה מִכָּל הַצִּמְצוּם שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה. תְּגַלֶּה לָנוּ אֶת הָאִמֶּת הַפְּנִימִית שֶׁל כָּל הַמִּצִּיאוֹת - וְעַל יְדֵי כֵךְ יִסּוּרוּ כָּל הַמַּחֲצוֹת וְהַמַּסְכִּים שֶׁל הַגִּשְׁמִיּוֹת שֶׁמִּסְתִּירִים מֵאִיתָנוּ אֶת הַגִּילּוּי הָאֱלֹקִי.

הַחִיבוֹר לְעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן מִבְּטֵל אֶת כַּח הַקְּטָרוֹג שֶׁל הַשָּׁטָן

עַל פִּי זֶה נִבִּין אֶת דְּבָרֵי הַזּוֹהָר הַקְדוּשׁ²² שֶׁבִּשְׁעַת הַתַּקִּיעוֹת נִסְתָּם פִּי שֶׁל הַשָּׁטָן וְהוּא אֵינְנוּ יְכוּלֵת לְהַמְשִׁיךְ וּלְקַטְרֵג.

הַסִּיבָה לַכֵּךְ הֵיא, מִפְּנֵי שֶׁכָּל כַּח הַקְּטָרוֹג שֶׁלּוֹ קִיִּים רַק בְּעוֹלָם הַנִּפְרָד וְהַנִּמּוּךְ, אֲבָל בְּעַת תַּקִּיעַת שׁוֹפֵר אֵנוּ מִתְחַבְּרִים לְעוֹלָם עֲלִיּוֹן יוֹתֵר - עוֹלָם הַבְּרִיאָה, שֶׁבּוֹ אֵין אַחִיזָה לְשָׁטָן וּלְכּוּחֹת הָרַע.

18 שְׁמוֹת יֵד, טו.

19 בְּשִׁלַּח נִבַּע"ב.

20 מִדְּרַשׁ תְּהִלִּים טו.

21 נַחֲמִיָּה ט, ט.

22 ח"ב לֵב ע"ב.

בדומה לכך אירע למשה רבינו כשבא לקבל את התורה מהקב"ה. המלאכים החלו לקטרג: "מָה אָנוּשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ וְכֵן אָדָם כִּי תִפְקְדֵנוּ"²³. והקב"ה הורה לו: 'אחוזו בכסא כבודי והשב להם תשובה'²⁴. על ידי האחיזה בעולם עליון יותר, עולם הכסא, הם איבדו את היכולת לקטרג על ישראל.

כל האחיזה של השטן היא רק כשהאדם מחובר למטה, אבל כשהוא מתעלה ומתחבר למקור העליון שבו מתגלה ש'אין עוד מלבדו' וכל מציאות הרע היא אשליה בלבד, ממילא מתבטלת אחיזתו.

זו התרועה המובחרת. החיבור למקור העליון והפנימי ביותר, בו אנו נעשים רעים ומחוברים לקב"ה בלי שיש לנו סתירה פנימית בין המקום העצמי שלנו לבין מלכות ה'.

התרועה כנגד יעקב אבינו – שהגיע לדרגה של עבודת ה' בלי עמל

מבואר בזוהר הקדוש²⁵, שה'תרועה' היא כנגד יעקב אבינו, עליו נאמר²⁶ "לא הָבִיט אָן בְּיַעֲקֹב וְלֹא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְתִרְעֵת מִלֶּךְ בּוֹ".

יעקב אבינו היה סמל של החיבור השלם לעבודת ה', הוא הגיע לדרגה של "תרועת מֶלֶךְ", רעות וחברות. ומתוך המצב הזה הוא לא הרגיש שום עמל בעבודת ה', כשאדם מגיע למצב של רעות וחיבור, הוא "לא רָאָה עֵמֶל" בעבודת ה'.

וכדבריו המתוקים של המגיד מדובנא על הפסוק²⁷: "וְלֹא אֵתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב – כִּי יִגְעֵת בְּיִשְׂרָאֵל". אם אתה מרגיש תחושת קושי ויגיעה, אתה עדיין לא במקום הנכון. התכלית היא למצוא את החיבור הפנימי, ולשלב את הרצון הנמוך ביותר עם רצון ה', בלי הרגשת עמל וסתירה פנימית.

הקטרוג של עשיו בראש השנה על החיבור לחומר לשם חומר

עוד מצינו בזוהר הקדוש²⁸ שביום ראש השנה מגיע עשיו לקטרג על ישראל לפני הקב"ה. ובשעה שהם תוקעים ומריעים בשופר, מתעוררת זכותו של יעקב כנגד עשיו, ומבטלת את הקטרוג²⁹.

23 תהלים ח, ה.

24 שבת פח ע"ב.

25 שם, ובתיקונים פח ע"ב.

26 במדבר כג, כא.

27 ישעיה מג, כב.

28 ח"ב קפו ע"א.

29 ח"ג קא ע"א.

על מה מתבסס הקטרוג של עשיו?

במדרש³⁰ מסופר שיעקב ועשיו חילקו ביניהם את העולם הזה והעולם הבא:

עשיו נטל חלקו העולם הזה, ויעקב נטל חלקו העולם הבא.

וכיכד יעקב אבינו מתקיים בעולם הזה וממשיך להשתמש בו?

אלא שרק את העולם הזה כתכלית לעצמו קיבל עשיו, אך כאשר נוטלים את העולם הזה לצורך עבודת ה', הרי זה כשימוש בעולם הבא, וזה נשאר בידי יעקב.

הזכות של לומדי התורה ועובדי ה' לקבל חיים חומריים, היא רק אם הכל מוקדש לצורך עבודת ה'. אך אם נוטלים את הכסף והחומר לשימוש נפרד ועצמי, יש לס"מ תביעה עלינו, שהרי אנו נוטלים את חלקו השייך לו.

הקטרוג של עשיו הוא על הנקודה הזו, הוא בא ומספר על החיבור שלנו לעולם הזה כדבר העומד לעצמו ולא ככלי המשמש לעבודת ה'. שלקחנו אותו כמטרה ולא כאמצעי.

וכדי להילחם בקטרוג של עשיו, אנו צריכים לבצע את התרועה שמשברת את המקום העצמי שמבוסס על החיצוניות של העולם הזה, ולתקוע בתוכנו את מלכות ה', שכל מעשינו יהיו מכוונים לכך.

יעקב אבינו הגיע למדרגת 'שלם' כשכל הגשמיות מחוברת לרוחניות

אצל יעקב אבינו היתה כל הבריאה הגשמית מכוונת רק לצורך עבודת ה'. זו היתה הסיבה שחזר על פכים קטנים³¹, מה שאינו מוצדק לכאורה מבחינה כלכלית. אלא שהוא הכיר בכך שכל פרט גשמי שהקב"ה נתן לו מיועד לשמש עבור עבודת ה', וממילא, הוא הקפיד שלא יאבד לריק שום כלי שניתן לו, והכל יבא על תיקונו.

באותה שעה שהוא חזר על פכים קטנים - הוא ניצח את שרו של עשיו. משום שאז הוא הוכיח שהשימוש שלו בעולם הזה היא רק בתור אמצעי וכלי לעבודת ה', ולא כתכלית ומטרה כלכלית לעצמה.

ועל כן כשיעקב יצא ממערכה זו נאמר עליו³²: "וַיָּבֹא יַעֲקֹב שְׁלָם".

כשאדם מחובר לְעוֹלָם הזה בחיבור עצמי, ומנגד הוא גם מתעניין בעבודת ה', יש לו כל הזמן קונפליקט ומחלוקת פנימית בין המשיכה לגשמיות לבין הרצון להתעלות ולהיות רוחני יותר.

30 ילקוט שמעוני תולדות סי' קיא.

31 בראשית לב, כה.

32 בראשית לג, יח.

אבל הצדיק האמיתי שהגיע למדרגתו של יעקב אבינו, שאין לו חיבור לעולם הזה לשם עולם הזה, אין אצלו ערך לחומר כחומר, אלא רק עבודת ה' נמצאת במעייניו, והוא אינו רואה את החומריות כדבר לעצמו, אלא רק ככלי לממש את עבודת ה'. הרי אדם כזה חי בשלימות תמידית, בשלום בלי סתירות, ובכל מצב הוא עושה מה שנכון לעבודת ה'.

וזה הדרגה שהגיע אליה יעקב שנעשה "שלם". הכל היה מכוון אצלו לאותה מטרה אחת – לעבוד את ה'.

*

מהי ה'נחלה בלי מיצרים' שמקבלים בשבת קודש?

לאחר שביארנו את מהות תקיעת השופר, ומה עבודתנו בתרועה המובחרת, נעבור כעת לבאר את מהות אור השבת, ולאור זאת – כיצד הארת השבת משלימה את הארת השופר החסרה.

חז"ל אומרים³³:

כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים.

שנאמר "אֵז תִּתַּעֲנַג עַל ה' וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בִּמְתִי אֶרֶץ וְהֶאֱכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ".

לא כאברהם שכתוב בו "קוֹם הִתְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרְכָּה וּלְרַחֲבָה", ולא כיצחק שכתוב בו "כִּי לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתֶן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל" – אלא כיעקב שכתוב בו "וּפְרָצֶת יָמָה וְקִדְמָה וְצָפוֹנָה וְנִגְבָּה!"

יש להתבונן, כיצד ניתנה לנו הבטחה שעל ידי ההתענגות בשבת נזכה ל"נחלה בלי מִצְרִים", "כנחלת יעקב אביך", כאן בעולם הזה? ! והלא ידוע³⁴ ש"שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" !

ואמנם, מצינו שבת היא 'מעין עולם הבא', וראו שיהיה בה גם 'מעין קיבול שכר', אך עדיין קשה לומר שמדובר על שכר גשמי הניתן בפועל בעולם הזה !

אין זאת אלא ששכר זה מדבר על 'נחלה' רוחנית, ולא על שטח גשמי. ואם כן, מהי אותה נחלה רוחנית שאין לה מִצְרִים ?

33 שבת קיח ע"א.

34 קידושין לט ע"ב.

הארת הנקודה השביעית

בכדי ליישב זאת, נקדים לבאר את המושג המובא בספרים בקשר לשבת קודש, הנקרא 'הנקודה השביעית':

בכל חפץ בבריאה יש ששה קצוות שמרכיבים את עצם החומר שבו. ומלבד החומר עצמו, יש את הנקודה השביעית שהיא מהותו ומשמעותו הפנימית.

לדוגמא:

לכל חדר יש ארבעה קירות, רצפה ותקרה. מאלו מורכב החומר שלו, וזהו כלל החומר של החדר.

אך עדיין לא ברור מה מהותו ומשמעותו של החדר, האם הוא בית מדרש? אוצר הספרים? או להבדיל - חדר שינה? חדר אוכל?

אחר שננתנים לחדר את היעוד המסוים שלו, הוא מקבל את המשמעות והמהות שלו. ומעתה הוא לא רק ששה קצוות, אלא יש לו מהות: לדוגמא, הוא 'חדר שיעורים'! זה עניינה של הנקודה השביעית - המהות של החומר.

ענין השבת - נתינת תוכן ומהות לכל הששה ימים

וזה עניינו של יום השבת - לתת מהות ותוכן לכל הבריאה.

בששת ימות החול נברא כל החומר שבבריאה, האור והחושך, הצמחים ובעלי החיים, וכל השאר. אך עדיין היו כולם חומר בלא מהות. 'חומר גלם' בלי תוכן. המהות ניתנה לעולם ביום השבת.

ביום זה שִׁבַּת הקב"ה מכל הבריאה והתגלה בה, ובו ניתן הרובד הרוחני האלוקי בכל החומר גלם.

ובדומה לשביתתו של הקב"ה, נוהגים גם אננו בכל שבוע.

בימות החול אננו מתמקדים בעשיה הגשמית והחומרית, אך עדיין אין להם את המשמעות והמהות הרוחנית הפנימית.

וכאשר באה השבת, אננו שובתים מכל עשיה, ומביטים בחומר הקיים לפנינו, ואננו מגלים בדעתנו את המהות שלו - שהוא הגילוי האלוקי שהוא נושא.

זהו יום שבו אננו מביטים על 'הנקודה השביעית', על המהות הרוחנית הקיימת בכל דבר.

תפקיד האדם – להאיר את האלוקות שבתוך החומר

בכדי להבין זאת יותר, נעמיק בהבנת תפקיד תיקון הבריאה שהוטל על אדם הראשון. הקב"ה ברא את העולם הגשמי כדי להתגלות בתוכו. "בְּגִין לְאַשְׁמֹדֶע אֱלֹקוּתָךְ"³⁵. לאדם הראשון ניתן התפקיד להסיר את הלוט מעל פני הבריאה הגשמית, ולגלות את האלוקות המסתתרת בתוכה. וזאת באמצעות התייחסותו לכל החומריות ככזו שנושאת גילוי אלוקי.

קודם החטא, היה מוטל על אדם הראשון להמתין עד ליום השבת, ואז לאכול מעץ הדעת ולראות את הרובד הרוחני הקיים בו. ובכך היה הופך את כל החומריות לקודש, והקב"ה היה משרה את שכינתו בתחתונים בשלימות, והיה ניכר בכל הבריאה האלוקות שמחיה אותה.

אילו אדם הראשון היה פועל בצורה הנכונה, הוא היה זוכה לחזות בגילוי האלוקי הקיים בבריאה, ולאבד את היחס לחומר כחומר, ובכך היתה מתקיימת תכלית הבריאה – להתגלות.

אך כשאדם הראשון חטא ואכל מעץ הדעת בערב שבת, קודם הזמן³⁶, הוא נתן בזה מקום לחומר החיצוני כדבר קיים לעצמו, ובכך העמיד את הרע בבריאה. ומעתה – יש צורך בתהליך ארוך ומייגע, עד שנגיע שוב למצב המתוקן שהגילוי האלוקי זועק מכל החומר שבבריאה.

יעקב אבינו השיג את הגילוי האלוקי שקיים בחומריות

יעקב אבינו זכה להשלים את התיקון שלא נעשה על ידי אדם הראשון. ועל כך אמרו בגמרא³⁷:

שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון.

יעקב אבינו חזה בחלומו ב"סֵלֶם מָצָב אֶרְצָה וְרֹאשׁוֹ מִגֵּיעַ הַשָּׁמַיְמָה"³⁸, וזו היתה ייחודיותו, הוא השיג את האלוקות השמיימית הקיימת בארץ.

יעקב אבינו זכה לחבר ארץ לשמים. וכמו שנאמר "הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לָהּ" – וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי אָדָם³⁹ לעשות ממנה 'שמים'.

35 תפילת השל"ה ועוד.

36 ראה שער הכוונות דרושי ראש השנה, דרוש א'.

37 בבא מציעא פד ע"א.

38 בראשית כח, יב.

39 תהילים קטו, טז.

40 הגר"א ביהל אור דף לב עמוד ד'.

הדרגה הנעלה הזו שזכה לה יעקב אבינו, היא היא "נחלת יעקב". לא מדובר על נחלה גשמית, שהרי יעקב אבינו קיבל את ארץ ישראל בדיוק כמו שקיבלו האבות שלפניו, ומצד השטח הגשמי קשה לומר שקיבל 'נחלה בלי מַצָּרִים'.

אלא מדובר על התפיסה של הרובד הרוחני הקיים בארץ ישראל, שמשעה שזכה להשיג אותה, הרי אותה ארץ גשמית עצמה הופכת ל'נחלה בלי מַצָּרִים', משום שיש בה גילוי אין סופי של הקב"ה שהוא אין סופי.

אמירת "נעשה ונשמע" – תיקון חטא אדם הראשון

ובכדי שכל עם ישראל יזכו לדרגה הרוחנית שהגיע אליה יעקב אבינו, היה עליהם לעבור זיכרון בארץ מצרים.

וכשיצאו ממצרים, פנו לקבל את התורה.

התורה היא התוכנית האלוקית שעל פיה נברא העולם, כמו שאמרו בזוהר הקדוש⁴¹ "איסתכל באורייתא וברא עלמא". דרכה ניתן להביט על החומריות ולראות את הגילוי האלוקי שהיא נושאת.

על ידי החיבור הנכון לתורה, ניתן לחזור למצב של אדם הראשון קודם החטא. לראות את הפנימיות שבחומר, ולא להסתנוור מהחלק החיצוני שלו.

כהכנה לקבלת התורה, אמרו ישראל "נעשה ונשמע"⁴². באמירה זו הם ביטלו לחלוטין את המקום האישי שלהם, והתמסרו לחלוטין לעשיית רצון ה'. וכשמבטלים את ה'י', מתקדשים ומתעלים לרובד הרוחני שקיים בבריאה.

כשאדם מבטל את הרצונות האישיות שלו ומתמסר לעשות את רצון ה', בזה הוא מבטל מגופו כל משמעות עצמית, והופך אותו להיות כלי לקיום רצון ה'. ועל ידי זה הוא זוכה לראות את הרובד הרוחני הקיים בכל פרט בבריאה.

וזהו התיקון לחטא אדם הראשון.

כי בעוד שהוא בחטאו נתן מקום לחומר כדבר עצמי, וגרם לנשמה שתסתלק מהגוף,

כעת על ידי אמירת 'נעשה ונשמע', חוזרת הנשמה לשכון בגוף שאינו אלא כלי לשאת אותה ולהביאה לידי גילוי, ומתחדד המבט שאין משמעות לחומר מצד עצמו, אלא רק ככלי לצורך עבודת ה'.

41 תרומה קסא ע"א.

42 שמות כד, ז.

שבת מעין עולם הבא – לראות את הקב"ה בתוך החומר

השבת היא 'מעין עולם הבא'. ביום השבת אנו מקבלים 'נשמה יתירה' שעניינה הוא יכולת להתעלות מעל הגשמיות החשוכה והמוסותרת, ולהביט ברובד הרוחני של הבריאה.

בימות החול צריך לפרוש מהחומריות, משום שמעורב בה רע והסתר, והיא עלולה להרחיק אותנו מהקב"ה.

אולם ביום השבת, אנו מתעלים למקום שאין בו רע, וכל הגשמיות מתגלה ככלי לנשיאת הגילוי האלוהי.

לכן אומרים "שבת שלום", בשבת יש 'שלום' בין החומר לרוח בלא סתירה ביניהם. וזו היא ה"נחלה בלי מצרים" שזוכה לה מי שמענג את השבת. הוא נחשף לגילוי האלוהי בלי גבולות וצמצומים של החומר, כי הוא רואה את האור אין סוף בתוך החומריות בעצמה.

הדין בראש השנה מקביל לדין שביליל שבת

בדומה ליום השבת, שהוא היום השביעי בשבוע, ויש בו שלשה סעודות – קיים גם חודש תשרי, שהוא החודש השביעי בשנה, ויש בו שלשה מועדים: ראש השנה, יום הכיפורים, וחג הסוכות.

החודש השביעי מגיע לאחר ששת חודשי הקיץ, שבהם הקב"ה משפיע לעולם שפע הארות וגילויים.

וכעת לאחר 'ששת חודשי המעשה', אנו נכנסים אל 'החודש השביעי' שמקביל לשבת, ובראשית החודש אנו עומדים בדין ביום ראש השנה.

הדין בראש השנה מקביל לדין שיש בכל ליל שבת.

בזוהר הקדוש⁴³ מבואר שבכל ליל שבת יש דין על האדם האם הוא ניצל כראוי את השפע שניתן לו בשבוע הקודם. האם הוא השתמש בחומריות שניתנה לו ככלים לעבודת ה', או שנתן להם מקום וערך עצמי ואדרבה הם דרדרו אותו מטה.

וזה גם תוכן הדין בראש השנה –

43 ח"ב פח ע"א מובא.

בסידורים שאומרים אותו לפני סעודת ליל שבת.

כמה האדם מחובר לקב"ה, כמה הוא חי בעולם של "תרועת מלך". האם הוא נמצא בתוך עולם חומרי שמנותק מהבורא, או שהוא זכה להיות רַע ומחובר למלך בחיבור פנימי ו'שלם' מבלי סתירה בין החומר לרוח.

*

הארת השבת פועלת את אותה פעולה של הארת השופר

ומעתה מובן היטב מה שנכתב בתחילת הדברים, שכאשר ראש השנה חל בשבת - השבת בעצמה משלימה את כל מה שהיה פועל השופר.

שהרי התוכן של התקיעות הוא ה'תרועה' והחיבור אל הקב"ה, להתרומם מהחיבור לחומריות החשוכה של העולם הזה, ולהבין שהכל נועד להאיר את הגילויים השונים שלו, ולשמש אותנו לצורך עבודתו.

זהו האור הפנימי שניתן ל'יודעי תרועה'. הם מקבלים את היכולת להביט על כל הבריאה הנפרדת ולראות בה את הארת ה' וגילויו.

וזה בדיוק הגילוי שמתגלה בשבת, שבה מאירה ה'נקודה השביעית', והרוכד הרוחני מאיר בכל החומריות הנמוכה. וכשיש את הגילוי הזה - אנו לא זקוקים למשוך אותו באמצעות תקיעת שופר.

ביחס ל'דינא רפיא' על המציאות הנמוכה, אנו מוכרחים להשתמש בתקיעת שופר בפועל

נסיים בנקודה מעניינת.

בזהר הקדוש⁴⁴ כתוב ששני ימי ראש השנה הם ימי דין שונים, ביום הראשון יש 'דינא קשיא', וביום השני יש 'דינא רפיא'.

ומבארים הספרים הקדושים, על פי דברי חז"ל⁴⁵ "מתחילה ביקש הקב"ה לברוא את העולם במידת הדין, ראה שאינו מתקיים, שיתף עמו מידת הרחמים".

ביום הראשון דנים אותנו על פי מידת הדין, וביום השני משתפים את מידת הרחמים. עומק הדבר הוא, שהמצב האידיאלי של העולם הוא להתקיים במידת הדין, מבלי מציאות של חטא ותשובה, וביום הראשון עיקר הדין הוא על חיי עולם הבא⁴⁶, שזה מצב מושלם לגמרי ללא מקום לחומריות כלל.

44 פנחס רלא ע"ב.

45 בראשית רבה יב, טו.

46 ע"פ תוס ר"ה טז ע"ב, ועיין ביערות דבש ח"ב דרוש א.

אבל כשאנו יורדים לתוך מציאות החטא והנפרדות הקיים בעולם הזה - מוכרחים לשתף את מידת הרחמים כדי לחבר אלינו את הארת פני ה' עד למקום נמוך שכזה. והנה, רק היום הראשון של ראש השנה יכול לחול בשבת, אבל היום השני לעולם לא יכול לחול בו, שכן קבעו ואמרו⁴⁷ "לא אד"ו ראש".

פירוש הדבר:

התיקון של הארת השבת הוא חזק כל כך, עד שהוא משלים אפילו את האור הנדרש לשם קיום העולם במידת הדין, כי השבת היא "מעין עולם הבא".

אבל מצד שני - הארת השבת היא הארה גבוהה ועליונה, ואנו חיים במציאות של עולם הזה, אשר נמוך ביותר, חשוך ומלא במציאות של חטא ונפרדות.

וכדי למשוך את האור האלוקי לגילוי במקום הנמוך ביותר, שבו קיימת גם מציאות החטא, אנו מוכרחים למשוך הארה במעשה בפועל על ידי תקיעת שופר.

ולכן ביום השני - שכנגד המציאות השפלה יותר של העולם, לעולם תהיה תקיעת שופר, שהיא עבודה מעשית של תיקון וחיבור פנימי.

כשנתחבר להארת השבת והשופר כראוי, אזי נזכה ל'נחלה בלי מיצרים' כיעקב אבינו. נחיה בשלימות ובלי סתירה בין החומר לרוח, ונראה בכל דבר את הפנימיות האלוקית שמחיה אותו, ונבין שכל פרט בגשמיות נועד רק לשמש את עבודת ה'.

סוד ההתפעלות

עֵמֶק עֵינֵי הַנְּסִירָה וְהַתְּרַדְמָה וְהַקֶּשֶׁר
לְמַהוּת הַמִּשְׁפָּט וְהַעֲמַדַת הַמַּלְכוּת

מה עיקר עניינו של ראש השנה - האם הוא זמן חידוש המלכות או זמן של משפט ודין + מדוע הדין 'ערבות' התחדש רק לאחר שנכנסו ישראל לארץ וישבו על מקומם + מדוע האדם לא מקבל יצר טוב מיד בתחילת חייו, ומדוע איש ואשה לא גדלים יחד מילדותם + כיצד יתכן שדוקא הנפרדות יוצרת את החיבור השלם + הצורך הקריטי בפיתוח הנפש והאישיות הייחודית של כל אדם + התנאים הבסיסיים להתפתחות אישית בעקבות הארת פני ה' + ביאור מקיף ל'סוד הנסירה' ועל החוסר שיוצר תשוקה ותשוקה שיוצרת התפעלות

מה הקשר בין ההמלכה למשפט?

בראש השנה יש שני עניינים שצריך להבין את הקשר ביניהם.

מצד אחד - ראש השנה הוא יום הדין והמשפט, 'בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון'⁴⁸, 'מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מיתים פתוחין לפניו'⁴⁹.

ביום הזה נקבע ונגזר כמה שפע יהיה לאדם במהלך השנה הבאה, ברוחניות ובגשמיות, "מִרְשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה" - 'מראשית השנה נידון מה יהא בסופה'⁵⁰. ו'כשם שמזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, כך חסרונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה'⁵¹.

מצד שני - ראש השנה הוא ההמלכה של הקב"ה. תפקידנו ביום הזה הוא לומר את פסוקי המלכויות ולתקוע בשופר, ועל ידי כך לחדש את מלכות ה' בעולם. "אמר הקדוש ברוך הוא: אמרו לפני בראש השנה 'מלכויות', כדי שתמליכוני עליכם"⁵².

וכך, בתפילות היום אנו מתמקדים בבקשות סביב בנין מלכות ה' בעולם, מתחננים: 'מלוך על כל העולם כולו בכבודך', ומכריזים: 'ובו תִּנְשָׂא מַלְכוּתְךָ וְיִכּוֹן בְּחֶסֶד פִּסְאָךָ וְתִשָּׁב עָלֵינוּ בְּאַמֶּת', 'המלך הקדוש' 'המלך המשפט', ועוד נוסחאות דומות.

48 ראש השנה טז ע"א.

49 ראש השנה לב ע"ב.

50 ראש השנה ח ע"א.

51 בבא בתרא י ע"א.

52 ראש השנה לד ע"ב.

צריך להבין, מה הקשר בין הדין והמשפט להמלכת ה', ומדוע הזדמנו שני עניינים אלו יחד ליום אחד. מדוע יצירת המלכות כרוכה בדין ומשפט?

לכאורה יום ההמלכה, צריך להיות יום שבו המלך משפיע באהבה שפע רב, וכמו שאמרו במדרש⁵³ 'ה' אורי וישעי, 'אורי' בראש השנה'. זהו יום של גילוי אור ה'. אך בפועל אנו מוצאים שזהו יום של 'דינא קשיא'⁵⁴, וכן אומרים בפיוט 'ונתנה תוקף': 'כִּי הוּא נוֹרָא וְאִיּוֹם'.

ע"כ עלינו להבין, מה הסיבה למשפט דוקא ביום ההמלכה, וכיצד המשפט והדין בעצמו משתתף ביצירת המלכות מחדש.

על פי הנגלה – ביום ההמלכה קובעים משימות וכלים לשנה הבאה

על פי הפשט, התשובה לכך היא, שכאשר מתחדשת המלוכה, ממנים את כל בעלי התפקידים במלכות, ובהתאם לתפקידים – מעניקים כלים ואמצעים למימוש אותם תפקידים.

מלכות אמיתית יש לה מטרות ויעדים על מנת לקבוע את האופי והסגנון של אותה אומה, ועל המלך לקבוע כיצד האומה תגיע אל היעדים הרעיוניים של המלכות, ולכן השפע שהמלכות מעניקה לבעלי התפקידים – אינו ניתן להם בחינם, אלא על מנת להוציא לפועל את המהלך המסוים שהמלכות מבקשת לממש בעולם. ולכן ההשפעה ניתנת לפי גודל וסגנון המשימה של האדם באותה שנה.

בנוסף, בוחנים כיצד האדם השתמש בכלים שניתנו לו בשנה שעברה: האם ניצל אותם כראוי, או שבזבז אותם לריק, וממילא צריך לתת לו תפקיד קטן יותר. וכפי הכלים שהאדם הכין בעצמו בשנה החולפת, ינתן לו השפע.

וכן נבחן האדם כמה שאיפות כנות ורצונות יש לו כדי להמשיך במשימת המלכות, ועל זה נאמר⁵⁵: "הִרְחֵב פִּיךָ – וְאֶמְלֵאֲהוּ". לפי מידת הרחבת הפה ינתן המילוי.

נמצא שעל פי המהלך של הנגלה מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ⁵⁶, כלומר, בעת חידוש המלוכה – מעניקים את השפע והכלים לכל בעלי התפקידים, ולשם כך צריך לבחון בדין ומשפט מהם התפקידים הראויים לכל אחד, ואילו כלים להעניק לו.

53 ויקרא רבה כא, ד.

54 על פי דברי הזהר ח"ג רלא ע"ב: 'הני תרי יומין דראש השנה. אַמאי תרי יומין. בגין דַּיִנוֹן תרי בי דינא, דמתחברין כחדא. דינא עֲלָא, דַּאִיהוּ קַשְׂיָא, בְּדִינָא תַתָּא, דַּאִיהוּ רַפְּיָא, וְתַרְוִיחֵיהוּ מִשְׁתַּכְּחִי.

55 תהלים פא, יא.

56 משלי כט, ד.

על פי הפנימיות – בראש השנה ישנה כביכול 'תרדמה' של הקב"ה ו'נסירה' של כנסת ישראל, וזה שורש הדין

בתורת הפנימיות ישנו מהלך עמוק ומורכב יותר, המבאר באופן שונה את מה שנעשה ביום ראש השנה, ואת הסיבה לדין שמתרחש ביום הזה.

הדברים הם מכבשנו של עולם, אולם אנו נשתדל ללמוד מהם לפי ערכנו את מה שניתן לבאר במילים פשוטות.

בראש השנה הראשון נבראו האדם וחווה⁵⁷. בתחילה הם נבראו מחוברים 'אחור באחור', ולאחר מכן הקב"ה הפיל תרדמה על אדם הראשון, ו'ניסר' ממנו את חווה אשתו, ולאחר שהתעורר, הביאה לפניו, ובזאת הם הגיעו לחיבור המושלם 'פנים בפנים'.

וכך אמרו בגמרא⁵⁸:

דו פרצופין ברא הקב"ה באדם הראשון, שנאמר⁵⁹: "אַחֲרֵי וְקָדַם צִרְתָּנִי".
דו פרצופין – שני פרצופין בראו, תחלה אחד מלפניו ואחד מאחוריו, וצלחו לשנים ועשה מן האחד חוה (רש"י).

אותו תהליך מתרחש בכל שנה מחדש, בקשר שבין הקב"ה לכנסת ישראל. לפני ראש השנה ישנו חיבור ביניהם במצב של 'אחור באחור'. וביום ראש השנה נופלת כביכול תרדמה על הקב"ה, וישנה 'נסירה' של כנסת ישראל ממנו. ולאחר מכן – בעת תקיעת שופר, הקב"ה כביכול 'מתעורר', וכנסת ישראל חוזרת לפניו לחיבור שלם 'פנים בפנים'⁶⁰.

ועל פי זה מבארים הקדמונים את הסיבה לכך שיש דין ביום ראש השנה. מפני שבתחילת היום ישנה 'תרדמה' כביכול של הקב"ה, וכנסת ישראל 'ננסרת' ועומדת בלא השפעה של הקב"ה, ושעה כזו היא שעת דין והסתר פנים.

ה'תרדמה' של הקב"ה בראש השנה שמסלקת את ההשפעה מכנסת ישראל, בא לביטוי גם בכך שראש השנה הוא "בכסה", ביום שהירח 'קטן', ומכוסה ולא נראה.

57 בכ"ה באלול נברא העולם (ויקרא רבה כט, א), וביום השישי – א' תשרי – נברא האדם.

58 ברכות סא ע"א.

59 תהלים קלט, ה.

60 שער הכוונות סוכות דרוש ג: "דע כי להיות כי ביום ראש השנה נברא העולם, לכן חוזר להיות ביום ראש השנה שכל שנה ושנה כענין מה שהיה ביום ראש השנה שבו נברא העולם. והוא, כי חוזרין זעיר אנפין ונוקביה לעמוד אחור באחור, וצריכים נסירה וחזרת פנים בפנים, וחיבוק ונישוק וזיווג, וזה נמשך מראש השנה עד שמיני עצרת".

וכמו שאמר בגמרא⁶¹:

כתיב⁶²: "תקעו בַחֲדָשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגְגּוֹ", איזהו חג שהחדש מתכסה בו - הוי אומר זה ראש השנה [לפי שקטנה היא סמוך לחידושה (רש"י)].

הירח מסמל את כנסת ישראל כנגד הקב"ה, ובדרך כלל המועדים חלים בתאריך ט"ו בחודש שבו הירח מלא - כפי שכנסת ישראל במועדים מקבלת הארה שלימה מהקב"ה. אולם ראש השנה שיש בו סילוק השפעה של הקב"ה, נקבע להיות ביום שבו הירח קטן בלא הארה.

כיצד יתכן שדוקא התרדמה והנפרדות יוצרים את ההארה הגדולה?

בקטע הקודם ביארנו את התמונה הכללית של הדברים, אך עדיין לא השכלנו להבין - מה תוכן ענין ה'תרדמה' וה'נסירה', מדוע הם נצרכים ומה תוכנם.

אנו יכולים להבין שחיבור של 'אחור באחור' אינו דבר רצוי. כי החיבור הראוי צריך להיות ב'פנים בפנים' הוא שפע שמגיע מתוך קירבה וגילוי של הארת פנים, כדי שתהיה השפעה נפשית ורגשית מֵעֵבֶר לצרכים חומריים. אבל במצב של 'אחור באחור' אמנם עובר שפע מהקב"ה לישראל, אבל הוא ניתן "כמאן דשדי לשנאוי בתר כתפוי"⁶³, בלי שום מערכת יחסים וחיבור פנימי, אלא בכדי קיומו הפיזי ולא יותר.

אך עדיין נשאר מקום לשאלה - מדוע המעבר ממצב של 'אחור באחור' למצב של 'פנים בפנים' מוכרח להיות בתהליך של 'תרדמה' ו'נסירה'? מדוע אי אפשר לעשות את השינוי הזה תוך כדי שמחוברים יחד?

וביותר: כיצד יתכן שרק על ידי יצירת מצב של נפרדות גמורה מתחדשת ההארה של 'פנים בפנים'? ! זה לכאורה נגד ההיגיון הפשוט שמבין שדווקא החיבור הוא המקור להארה הגדולה ביותר, ולא הפירוד!

בנוסף, עלינו לבאר מה הקשר בין תהליך הנסירה למשפט והדין שיש בראש השנה. אמנם נתבאר לעיל, שבשעת הנסירה הקב"ה מסתלק למצב של 'תרדמה' וזו סיבה לדין וצמצום, אך עדיין לא מובן מדוע זהו הזמן של הדין על כל השנה הבאה!

מובן שבאותו זמן של תרדמה יש סילוק של ההארה, אך את המשפט והדין על כל השנה כולה לכאורה היה מתאים יותר לבצע בזמן אחר, בו המלך לא נמצא בתרדמה.

61 ראש השנה ח ע"א

62 תהילים פא, ד.

63 מבוסס על דברי הזהר ח"ג קפ ע"א. לשון זה הוא של ה'בני יששכר' בכמה מקומות.

מדוע דין 'ערבות' מתחדש רק לאחר שישנה נפרדות?

בכדי להסביר את הסוגיא העמוקה של 'סוד הנסירה', נקדים שאלה נוספת, בפרשת השבוע - פרשת ניצבים:

בפרשת ניצבים מוזכר דין עֲרֻבוֹת, בו יש הטלת אחריות על כל אחד מישראל למצבם הרוחני של שאר ישראל, וכלשון חז"ל⁶⁴ "שכל ישראל ערבים זה בזה".

ענין זה רמוז בפסוק⁶⁵:

"הִנְסַתְּרָת לָהּ אֱלֹהֵינוּ וְהִנְגַּלְתָּ לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת".

וכתב רש"י:

נקוד על "לנו ולבנינו", לדרוש, שאף על הגלות לא ענש את הרבים עד שעברו את הירדן, משקבלו עליהם את השבועה בהר גרזים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה לזה.

אנו רואים כאן דבר מופלא! הדין 'עֲרֻבוֹת' התחדש רק משעה שנכנסו ישראל לארץ! יש להבין: מדוע דין הערבות לא התחדש כבר בעת מתן תורה? הלא באותה שעה כבר היו ישראל לעם אחד, וכבר ניתנה להם התורה המקשרת ומחברת את כולם לאור הרוחני העליון של אותיות התורה.

בהר סיני עמדו שישים ריבוא נשמות ישראל וקיבלו תורה שיש בה שישים ריבוא אותיות. וכתבו הקדמונים⁶⁶: "ישראל, ראשי תיבות, יש שישים ריבוא אותיות לתורה".

פירוש הדבר הוא, שכל יהודי הוא כנגד אות אחת מתוך הספר תורה, ותפקידו להשלים וללטש את ההארה של אותה אות. ויחד עם זאת - יש לו ערבות ושעבוד לכך שגם חברו ילטש וישלים את האות שלו, שכן רק בשילוב כלל אותיות התורה יכולה להיווצר ההארה השלימה והכללית של ספר תורה כשר.

ולאור זאת אנו שבים ושואלים: מדוע דין הערבות התחדש רק בעת כניסת ישראל לארץ, ולא קודם לכן - בזמן מתן תורה?!

64 שבועות לט ע"א.

65 דברים כט, כח.

66 מגלה עמוקות אופן קנ"ו.

הרש"ר הירש עומד על כך, ומבאר:

כל ישראל קשורים זה לזה, אולם קשר זה יצא מן הכח אל הפועל דוקא בשעה שבני העם נפרדו זה מזה והתיישבו בארץ כיחידים.

ומסתבר שזה טעמו של הדבר: רק עם תחילת החיים הרגילים של השאיפה לרכוש ולפרנסה, נוצר משא ומתן אזרחי שכל בני העם נשתתפו בו, ורק כתוצאה מכך קיבלו כל היחידים אותה חשיבות המאפשרת להם להשפיע זה על זה מבחינה מוסרית.

אנו מבקשים להוסיף בזה ביאור. ובפרט שהשאלה זועקת מאוד:

כיצד יתכן שדוקא משעה שנעשו יותר נפרדים ויחידים, רק אז נעשה הבסיס שעליו יכולה להתפתח חובת ערכות?

איך יתכן שדוקא הנפרדות היא הקרקע שיכולה לצמוח עליה ההתערבבות שבערכות?

מדוע האדם נברא בתחילתו רק עם נפש ויצר הרע?

נוסיף ונשאל:

כל אדם נולד עם 'נפש' בלבד, ובשנות הילדות הוא מפתח אותה לבדה, ורק בהגיעו לגיל מצוות נכנסים בו ה'רוח' וה'נשמה'.

חז"ל מלמדים שהאדם נולד רק עם יצר הרע, והיצר הטוב נכנס בו רק בגיל שלש עשרה⁶⁷:

שלוש עשרה שנה גדול יצר הרע מִיצֵר טוב. ממעי אמו של אדם היה גדל ובא עמו... לאחר י"ג שנה נולד יצר טוב.

ועל זה נאמר⁶⁸:

"כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע מִנְּעֻרָיו".

בשנות הילדות, הילד עסוק רק בעצמו ובעולם הנפשי האישי שלו. מבלי לחשוב על שום ערכים מחייבים מעבר לכך. הוא פועל אך ורק מתוך מחשבות של אגו ותאוות נפש עצמיות, ואין לו יכולת לכופף את עצמו ב'בחירה' להוראות ערכיות עליונות.

מדוע זה נעשה כך? מה התועלת בכל השנים הללו? האם לא היה עדיף יותר שאדם

67 אבות דרבי נתן טז, ב.

68 בראשית ח, כא.

יברא שלם ומתוקן מיד בתחילתו - כמו אצל הבעלי חיים ש"שור בן יומו קרוי שור, איל בן יומו קרוי איל"⁶⁹ ? !

הרי זה מגדיל לו את הנפרדות והאגו העצמי !

המצב הזה יוצר לפעמים אנשים שנשארים שקועים במקום האגואיסט והנמוך עוד שנים רבות אחר כך... האם לא היה עדיף שאדם יברא מיד גדול וחכם עם יצר טוב ויכולת בחירה ?

מדוע הקשר בין האיש לאשה מוכרח להתבסס על נפרדות?

ענין נוסף הדורש התבוננות -

תכלית האדם היא להיות נשוי לאשתו. בלי זה הוא אינו נקרא 'אדם' שלם⁷⁰.

ויש להבין: מדוע הקב"ה סידר את הדברים בצורה שהאדם ואשתו גדלים ומבססים את אישיותם כל אחד במשפחה אחרת, רחוק ונפרד מהשני ?

מדוע לא עדיף שִׁיזְלְדוּ שניהם יחד במשפחה אחת, ויפתחו את אישיותם זה לצד זה ? ! זה היה עשוי לחסוך קשיים רבים הנובעים מהבדלי סגנון ומנטליות...

כפי שישנם בבריאה בעלי חיים כְּיוֹנִים שמולידים בכל פעם שני תולדות, בן ובת, וכשהם גדלים - הם מתחתנים אחד עם השני. מדוע לבני האדם זה לא טוב ?

מוכרחים לומר, שכדי ליצור חיבור מושלם בין הבעל לאשתו, צריך להקדים לזה התבססות של כל אחד במקום עצמי ונפרד. ותמוה: מדוע זה נדרש ?

מדוע הדרך ליצר חיבור שלם - היא רק על ידי הקדמה של נפרדות קודם ? !

*

תפקיד האדם - לקבל הארות חדשות מהקב"ה ו'להתפעל' מהם

נעמיד יסוד גדול - 'סוד ההתפעלות'.

כאשר אדם רואה דבר מפעים ומדהים, או נחשף לידיעה מרעישה בעוצמתה, אומרים שיש לו 'התפעלות'.

נשים לב שהמשמעות של הביטוי הזה היא גם: יציאה לפעולה.

69 בבא קמא סה ע"ב.

70 יבמות סג ע"א.

המשמעות הכפולה של המילה 'התפעלות' היא דבר אחד: אלו הם שני שלבים הבאים זה אחר זה. האדם מתפעל ממשו, ופועל על פי זה.

וזו תמצית עבודתו של האדם בעולמו – להתפעל, ולפעול.

תכלית הבריאה היא רצונו של הקב"ה להתגלות, וכלשון השל"ה בתפילתו: "ובראת עולמך בגין לאשתמודע אלוותך".

אנחנו צריכים בשלב הראשון להכיר את הגילויים ו'להתפעל' מהם, על ידי לימוד הנהגותיו, ולימוד כלל דברי התורה הקדושה שהם גילוי עומק רצונו יתב' – כביכול, וכמו שאמרו חז"ל⁷¹: "אנכי נוטריקון: אנא נפשי כתבית יהבית".

ובשלב השני, אנו צריכים להעתיק את הגילויים להנהגה שלנו, ו'לפעול' על פיהם.

כשאנו נחשפים לגילוי חדש בתורה, עלינו להתפעל ולפעול בהוספת חידושי תורה על פי אותו גילוי. וכשהקב"ה מאיר לנו את הנהגותיו, עלינו להתפעל מהם ולגרום לכך שהם יפעילו אותנו, על דרך הכתוב⁷²: "וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכֵּיו".

אדם שמקבל הארות וגילויים חדשים ונשאר אדיש, בלי שהם מפעילים אותו מאומה – זה ממש 'בל תשחית'! ... ההשפעה שניתנה לו היתה השחתה לריק שלא הביאה כל תועלת!

הקב"ה מאיר לנו הארות חדשות, גילויים ותובנות, ואנו צריכים 'להתפעל' מהם ו'לפעול' על פיהם.

תפקיד האשה 'להתפעל' ממה שמביא בעלה

מערכת היחסים בין איש ואשה, מקבילה למערכת היחסים שביננו לקב"ה⁷³.

תפקיד הבעל הוא להביא הארות ותובנות חדשות, ותפקיד האשה 'להתפעל ולפעול' עם אותם הארות. היא צריכה לקחת את הזרעים שמביא הבעל, ולהוציא אותם מן הכח אל הפועל.

כך הגדירו זאת חז"ל⁷⁴:

אשכחיה רבי יוסי לאליהו, אמר לו: כתיב "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֶזֶר"⁷⁵, במה אשה עוזרתו לאדם?

71 שבת קה ע"א.

72 דברים כח, ט.

73 ע"פ הזוהר בתיקונים פג ע"ב, ובהמשך צח ע"א.

74 יבמות סג ע"א.

75 בראשית ב, יח.

אמר לו: אדם מביא חיטין, חיטין כוסס? פשתן, פשתן לובש? לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו?

האשה צריכה 'להתפעל' מהחומר שמביא לה בעלה.

אילו האשה תקבל את החיטים ותאכל את כולם כמות שהן, או תקח את הפשתן לשימוש עצמי בלבד, הרי זה השפעה שניתנה לה לריק. תפקידה הוא לפעול עם השפע ולהוציאו לפועל עבור הבעל וכל המשפחה, ולא להשאיר אצלה את השפע באופן בלתי מתוקן.

שלשה תנאים נדרשים כדי להתפעל כראוי

כעת נוסיף שלשה תנאים הכרחיים, שבלעדיהם אי אפשר 'להתפעל' מהשפע המתקבל. התנאי הראשון הוא - להיות עם נפש מפותחת שמסוגלת לקלוט האורות רוחניות עדינות. אדם גס שכל שלא מבין דברים דקים ועדינים, הוא חסר יכולת להתפעל מגילויים עדינים של הקב"ה.

כשמביאים לו אוכל משובח עם תבלינים יוקרתיים, הוא מעדיף תפוחי אדמה; כשמראים לו יצירות אומנות מפעימות, הוא לא מבין 'מהם הקישקושים האלו'; כשמשיעים לו סימפוניה של מוזיקה עדינה, הוא מתפלא: 'מה זה הרעש הזה'...; כשאומרים לו סברא עדינה, הוא אומר: 'לפול בלבול'... לפי דעתו 'האמת זה הדברים הפשוטים' וכל הדברים העמוקים הם סתם 'בלבולי מח'.

לאדם גס שכזה, אין יכולת להתפעל משפע רוחני של השגות חדשות, ולכן גם אין סיבה לתת לו שפע כזה שיצא לריק.

ככל שאדם יותר בעל נפש מפותחת ובעל 'לב מרגיש', כך יש לו יותר 'התפעלויות' מהחידושים בגילויים האלוקיים. הוא יכול לחזור עשרות פעמים על אותה סוגיא, ובכל פעם להתרגש מחדש מזווית ראייה חדשה ועדינה שלא היתה מחודדת לו קודם.

התנאי השני הוא - שיהיה לאדם בטחון עצמי בזכות הקיום שלו.

אדם שמרגיש שפֶּל, ונוזק להילחם כל הזמן על זכות קיומו בעולם, לעולם לא יהיה פנוי להתמקד בהארות חדשות שמתווספות לו מבחוץ.

מי שמרגיש 'אפס' ו'כלום', ושאין שום ערך לדעה שלו, אין לו יכולת להתפעל מדברים חדשים ובוודאי שאין לו יכולת לבטא את ההתפעלות שלו בפעולות של חידושים וסברות וכדומה.

על מנת להתפעל ולפעול, האדם צריך קודם להאמין בעצמו, ולהיות בטוח לגמרי בזכות הקיום המחשבתי שלו ושיש לו מקום בעולם להביע את דעתו האישית. ורק מהמקום השלם הזה הוא יכול להתפעל ולגדול ולפרוח.

והתנאי השלישי הוא – שיבואו לאדם הארות חדשות מחוץ לו.

בדרך כלל, האדם אינו מתפעל מעצמו, ולא מאחיו או אחותו שגדלו איתו במשך שנים. אלא רק ממהו חדש שבא מחוץ לו.

ולכן כדי לשמור על מצב של התפעלות תמידית, מוכרחת להיות הארה מחודשת כל רגע ורגע, חידוש אחר חידוש, מבלי לתת מצב של התרגלות לכך.

ההכרח בפיתוח הנפש והאישיות הייחודית של האדם

כאמור, אנו באנו לעולם כדי לקבל הארות חדשות מהקב"ה ולהתפעל מהם. ובכדי שנתפעל נכון מהגילויים של הקב"ה, אנו מוכרחים שתהיה לנו כלי קיבול איכותי – 'נפש' מפותחת.

וזו הסיבה לכך שהאדם נברא תחילה רק עם 'נפש' אגואיסטית, והוא מרחיב את כל פרטיה וחלקיה במשך שלש עשרה שנים.

בשנות הילדות הילד עסוק בבניית ה'נפש' העצמית שלו ואינו מכיר שום דבר מעבר לזה. ובדרך הזו הוא מבסס את אנינות הטעם הייחודית שלו.

חז"ל אומרים⁷⁶: "כשם שפרצופיהן שונים, כך דעותיהם שונות". ועומק הדבר הוא, שכל אדם נברא בצורה שבה יקלוט את הגילוי האלוקי בזווית ייחודית שרק לו יש אפשרות לתפוס. וזה ענין ה'חלק בתורה' שיש לכל אדם ואדם⁷⁷.

וכדי לבנות את האישיות הייחודית של האדם, נדרשים שלש עשרה שנים בהם הוא מרוכז בפיתוח כלי הנפש האישיים שלו.

בשנים הללו הילד בונה את הזכות קיום שלו בעולם, ומפתח את כלל כוחות הנפש שלו בכל פרטיהם.

וכך – כשהוא יגדל, הוא יתפעל מכל גילוי אלוקי בצורה המושלמת והמפורטת ביותר. זה גם ההסבר לכך שהאשה צומחת ומתפתחת בנפרד מבעלה.

76 ברכות נח ע"א.

77 ראה הרחבה על כך בספר "להבין – שערי העליה" שער התורה פרק א'.

על ידי כך היא יוצרת לעצמה נפש ואישיות שלימה ובנויה בסגנון הייחודי שבו היא צריכה להיות, וכלל כוחות הנפש שלה מתרחבים ומתפשטים לגמרי.

וכך, בהגיע עת דודים, היא תגלה את האור שתקבל מבעלה בשלימות היותר גדולה שאפשר, ולא עוד, אלא שתתפעל מכל גילוי שמקבלת ממנו, וזה לא יראה לה כדבר המובן מאליו כמו שהיה אילו הם היו אחים קודם לכן.

רק על ידי בטחון במקום העצמי, מתפתחת היכולת לדאוג לאחרים

בנוסף, ביארנו שכדי להיות פנויים לספיגת ההארות הבאות לאדם מן החוץ, ולהתפעל מהם כראוי – על האדם להרגיש בטחון בזכות הקיום העצמית שלו.

וזה ההסבר למה שלמדנו שחובת העֲרִבּוּת התחילה רק לאחר שנכנסו ישראל לארץ וקיבלו את הנפרדות והמקום העצמי.

אדם אינו יכול לדאוג לאחרים, לפני שהוא בטוח במקום העצמי שלו.

ואין הכוונה רק מסיבה של טרדה טכנית, אלא בעיקר מבחינה נפשית: כל זמן שאין לאדם בטחון ורוגע בזכות הקיום העצמית שלו, הוא לא פנוי נפשית לקחת אחריות על אחרים.

כל עוד שאדם אינו לוקח אחריות על עצמו, לא מתפתח אצלו בנפש 'כח האחריות' עבור אחרים!

לפני שהאדם בטוח במקום העצמי שלו, הוא אינו יכול לתת מקום עצמי לאחרים

בדומה לזה אמרו חז"ל⁷⁸: "איזהו מכובד, המכבד את הבריות".

האם מדובר על שיטה ערמומית להשיג כבוד? כביכול לכבד אחרים בכדי לקבל מהם חזרה, בשיטת 'שמור לי ואשמור לך'?

נראה שהעומק בדבר חז"ל הוא היסוד האמור: חז"ל אינם מתכוונים להעניק לנו עצה כיצד להשיג כבוד, אלא ללמד אותנו מהו הסימן לאדם שיש לו 'כבוד' עצמי!

מהות ה'כבוד' היא הרגשה של בטחון בזכות למקום עצמי ודעה אישית. וכל זמן שאין לאדם בטחון במקום העצמי שלו, הוא לא מסוגל להעניק כבוד לאחרים, מפני שהוא מרגיש שזה בא על חשבון המקום שלו.

ולא זו בלבד, אדם שלא קיים אצלו החוויה של הבעת דעה עצמאית אינו יכול להבין את החשיבות של הבעת הדעה של זולתו, ואין לו כל רגישות לכך. רק כשיש לאדם בטחון עצמי שלם במקום העצמי שלו, ודעתו 'מכובדת' אצל עצמו, הוא מסוגל לכבד אחרים ולתת להם את המקום שלהם. וכך, אדם שחסר בטחון עצמי, אינו מסוגל לפרגן לאחרים. ניתן לראות זאת באופן בולט בויכוח לימודי בין חברותא. ככל שאחד פחות בטוח בסברא שלו, כך הוא לא פנוי לשמוע את הסברא של השני והוא דוחה את דבריו בדברים של מה בכך. אם הוא יסדר לעצמו את הסברא שלו ויהיה ברור לו מה דעתו, הוא לפתע יגלה בעצמו רוחב לב ופניות נפשית לשמוע את דברי חבירו במלואם, ולתת להם מקום עצמי וראוי⁷⁹.

*

ראשית הגילוי האלוקי לעם ישראל במעמד הר סיני, והאכזבה בי"ז בתמוז

לאחר הקדמת יסודות אלו, נשוב לבאר את ענין ה'תרדמה' וה'נסירה' הנעשים בראש השנה. נקדים לפרט את התהליך שעבר על הגילוי של הקב"ה לעם ישראל: ראשית ההתגלות של הקב"ה אלינו היתה במעמד הר סיני, אז נפתחו השמים ונראו מראות אלוקים, וכל מסתורי וצפונות התורה והעולמות העליונים התגלו לנו⁸⁰. בעקבות אותה הארה עצומה – היתה צריכה להיות לעם ישראל 'התפעלות', שתיצור אצלם חיבור גמור ופנימי לדבר ה'. לשם ספיגת אותה הארה ניתנו להם ארבעים ימים, שזהו אורך הזמן שבו נעשית קליטה שלימה, וכמו שמצינו בגמרא⁸¹: "תנא מיניה ארבעין זימנין, ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה"⁸².

79 ראה הרחבה נוספת על כך בספר "להבין – פרקי הדרכה" שער המידות פרק ה'.

80 וכמו שכתב הרמח"ל במאמר היוכוח.

81 מגילה ז ע"ב.

82 עוד מצינו: 'ארבעים יום קודם יצירת הולד' (סוטה ב ע"א) – יצירת אדם חדש שירד לעולם הינה בארבעים יום. ארבעים ימי המבול – חידוש בריאת העולם כביכול, שיהיה נקי מחטאים. ארבעים יום שהילכו המרגלים

לאחר ארבעים יום ממתן תורה – הגיע יום י"ז בתמוז, וביום הזה הקב"ה ערך לבני ישראל 'מבחן' וניסיון⁸³: האם 'התפעלו' מהאור הגדול כראוי? האם הוא אכן יצר אצלם חיבור גמור ופנימי לגילוי האלוקי?

אולם בני ישראל נכשלו, ובאותו יום נעשה חטא העגל.

בזה התגלה שלא נעשה להם חיבור פנימי ושלם, שכן שורש חטא העגל היה החשש שלהם מכך, שמשה רבינו אינו נוכח עמם ואין מי ש'יתווך' בינם לה'. ואילו היה להם חיבור עצמי ופנימי לה' – הם היו ממשיכים את הקשר עם האמת האלוקית גם אילו משה רבינו אינו קיים.

במדרש⁸⁴ מבואר, שמתחילה 'ראש השנה' היה צריך להיות ב"ז בתמוז, ורק בעקבות חטא העגל הוא נדחה לחדש תשרי!

ביאור הדבר הוא, ש'ראש השנה' הוא לא הזמן שבו התחילה הבריאה הגשמית של העולם [מה שאירע בכ"ה אלול], אלא הזמן שבו ניתנה משמעות לכל הבריאה והיא החלה לממש את היעוד שעבורו נבראה.

ולכן ראש השנה האמיתי היה צריך להיות בתאריך ו' בסיון, היום בו ניתנה התורה⁸⁵. שכן רק באמצעות נתינת התורה הגיע העולם לייעודו.

אולם, מאחר שקליטת וספיגת אור התורה בשלימות נעשית במשך ארבעים יום, לכן הזמן הראוי ביותר ל'ראש השנה' הוא י"ז בתמוז. שהוא הזמן בו אמורה להתרחש הקליטה הגמורה של הגילוי האלוקי בתוכם של בני ישראל⁸⁶.

בכל ראש השנה מתחדשת השפעת הגילוי האלוקי

לאחר חטא העגל התברר, שהגילוי האלוקי לא התקבל נכון אצל בני ישראל, והם לא 'התפעלו' ממנו כראוי.

בארץ – שאם היו שבים ואומרים 'טובה הארץ מאוד מאוד', היו באותו היום זוכים וכובשים את הארץ. "עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת" (יונה ג, ד) – זמן שניתן בו להתהפך ולשוב בתשובה. וכמוהם, ארבעים ימי רצון שמראש חודש אלול עד יום הכיפורים – ימי תשובה. 'אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה' (עבודה זרה ה ע"ב) קרי, בארבעים ים כח ייחודי שיכול בו האדם להתהפך וליצור את עצמו מחדש, כשהוא מחולל שינוי בכל אישיותו ומהותו!

83 באמצעות בלבול בחשבון על זמן ירידתו של משה רבינו מן ההר, ונתינת הרשות לשטן להעביר דמות מיטתו בשמים.

84 ילקוט שמעוני פנחס רמז תשפ"ב.

85 שבת פו ע"ב.

86 ענין זה מבואר בהרחבה בספר 'להבין – אני בינה', עמודים תלא-תלד.

ומאז והלאה, הקשר בין הקב"ה לכנסת ישראל הוא במצב של 'אחור באחור'. אמנם ישנו שפע שעובר אלינו, אבל הקשר והיחס אינו קשר של הארת פנים בפנים באהבה וחיבור גמור.

וכדי לתקן את המצב הזה ולעבור לקשר של 'פנים בפנים', מתחדשת הארה אלוקית חדשה בכל שנה ושנה ביום 'ראש השנה', ואנו צריכים 'להתפעל' ממנה בשלימות, לספוג אותה בתוכנו ולפעול על פיה במהלך כל השנה הבאה.

כדי שנתפעל מהגילוי האלוקי, חייבים ליצור קודם חסר שיוליד תשוקה

נמצא, שראש השנה הוא יום המלכות ויום נתינת השפע. יום של הענקת גילויים חדשים לאדם.

אבל התנאי לקבלת השפע הוא שיהיה לנו את כל הכלים 'להתפעל' מאותו שפע כראוי. וכפי שהקדמנו, אחד התנאים הבסיסיים כדי להגיע למצב של התפעלות היא שיהיה חידוש. אדם אינו מתפעל מעצמו, ולא מדיעות שהוא כבר מכיר. ומסיבה זו -

בכדי שאנו נתפעל מהאור האלוקי שינתן לנו מחדש בראש השנה, מוכרחים ליצור הפסקה של ההארה הקיימת שכבר לא מפעילה אותנו, וליצור אצלנו חסר מוגבר.

כשנחוש את החסר, תיווצר אצלנו תשוקה עצומה למילוי באור חדש, ואנו נתחנן ונשווע לקבל שוב את השפע.

ולאחר שהיה חסר ונוצרה תשוקה - השפע שינתן לנו יעורר אצלנו את ההתפעלות הנדרשת. נחוש היטב את החידוש שבגילוי האלוקי, ונספוג אותו עמוק אל תוככי האישיות שלנו. ונפעל על פיו כנדרש.

כגודל החסר כך גודל התשוקה. וכגודל התשוקה כך גודל ההתפעלות.

התרדמה יוצרת חסר, שיוצר תשוקה, שיוצרת התפעלות

וזה מטרת ה'תרדמה' בעת ה'נסירה' של האשה מבעלה.

כדי שהאשה תשתוקק לקבל מבעלה, וממילא תתפעל ממה שמעניק לה. צריך ליצור קודם נפרדות של האשה וחיסרון בהשפעתו של הבעל.

כשהאשה תחוש את החסר בשפע של בעלה, היא תשתוקק בכל ליבה לקבל ממנו שוב שפע חדש, ואז היא תתפעל מכל חלקי השפע שיעניק לה.

וכך גם נוהג הקב"ה בהשפעתו אלינו – כדי שאנו נתפעל מהגילוי האלוכי שיושפע אלינו בראש השנה, מוכרחים להקדים תחילה תרדמה ועצירה של השפע הקיים. תחושת החסר תעורר אותנו להשתוקק לקבלת אור חדש, ואז – האור החדש יתקבל אצלנו בהתפעלות ויפעיל אותנו בכל השנה הבאה.

ביאור השילוב בין ההמלכה והמשפט בראש השנה

ובזה אנו 'סוגרים את כל הקצוות' בביאור תוכן היום של ראש השנה: עיקר עניינו של היום הוא חידוש מלכות ה' בעולם, וכחלק מזה ישנה הענקת שפע וגילויים אלוניים לבני האדם. אלא שבכדי שהשפע יתקבל אצל המקבלים בצורה מלאה, והם 'יתפעלו' ממנו כראוי, מוכרחים להקדים תהליך של 'תרדמה' ו'נסירה' שיצור חסר – תשוקה – התפעלות.

הדין בראש השנה הוא – כמה תשוקה יש לאדם! לפי גודל הרגשת החסר, וחוזק ההשתוקקות, כך תהיה מידת ההשפעה שתניתן לאדם. ובזה מתחברים יחד הנגלה והנסתר בביאור מהותו של הדין בראש השנה. לפי שניהם מדובר על מבחן כמה האדם ראוי לשפע חדש. וזה הטעם לכך שביום ההמלכה ישנו 'דין קשה'. מפני שדוקא החוזק והקושי של הדין, הוא שמאפשר את התשוקה העצומה שתהיה בסיס לקבלת שפע שיצור 'התפעלות' נכונה באדם.

כל שנה שרשה בתחילתה – מתעשרת בסופה

ככל שאדם מרגיש בראש השנה יותר דל וריקני, בלי שום זכות לחיות הלאה, לא חיים גשמיים ולא חיים רוחניים. ומתוך התחושה הזו הוא מתחנן ומשווע על חייו "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים!" – כך הוא ירגיש יותר התפעלות משפע החיות שה' יעניק לו. וזה פשר מאמר חז"ל⁸⁷:

כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה, שנאמר "מרשיית השנה" – מרשיית כתיב, "ועד אחרית" – סופה שיש לה אחרית.

87. ראש השנה טז ע"ב.

שרשה בתחלתה - שישראל עושין עצמן רשין בראש השנה לדבר תחנונים ותפילה, כענין שנאמר, תחנונים ידבר רש (רש"י).

ככל שאדם מרגיש יותר ריק וחסר בתחילת יום ראש השנה, כך נוצרת לו יותר תשוקה למילוי, וכשהוא מתמלא, הוא מרגיש את המתנה הגדולה שיש בזה, ומתפעל מכל חלקיק חיים שניתן לו.

נמחיש זאת בסיפור:

לאדם שגילו מחלה ממארת ל"ע, והוא הובהל לבית החולים לסדרת בדיקות מקיפה. בסיום כל הבדיקות בישר לו הרופא 'לפי הממצאים וכללי הרפואה, נראה בודאות שנשארו לך שבועיים אחרונים'.

הוא התכונן ברצינות ליום מותו, חילק את נכסיו ערך צוואה. אבל לבסוף - באורח נס, הוא המשיך לחיות! והוא חי עוד ארבע שנים נוספות בהם חיתן חלק מילדיו ועשה עוד דברים רבים.

נקל לשער את התחושה שהיתה לו בכל רגע של חיים שמעבר לאותם שבועיים שהעניקו לו הרופאים! באיזה התלהבות הוא אמר 'מזמור לתודה' בכל יום! כיצד הוא התרגש מכל פרט של חיות ומכל חוויה שעבר.

כך גם אנחנו צריכים להרגיש בכל שנה - בגשמיות וברוחניות:

בראש השנה מסתלק מאיתנו הכל. הקב"ה נכנס כביכול ל'תרדמה' ואינו משפיע לנו עוד כלום. אנו מאבדים את כל הזכות קיום שלנו.

ומתוך המצב הזה אנו צריכים להשתוקק לקבל את הארת פניו מחדש, ולהתחנן על חיינו מתוך האפס המוחלט.

ואם נזכה להרגיש כך - כשנקבל את החיים, נתפעל מכל פרט ופרט, מכל השגה חדשה בלימוד, ומכל תובנה אלוקית נוספת. וכל השפע האלוקי יפעיל אותנו שלימות.

נותרו לנו ימים ספורים עד לראש השנה. בימים הללו אנו צריכים לזכך את הכלים שלנו להיות 'מתפעלים' מדבר ה', וליצור השתוקקות גדולה יותר אל אור ה'.

הכריעה בתפילות ראש השנה - תקון פגם הנחש

הדין בראש השנה: כמה אנו מחברים לקב"ה

הכריעה בתפילות ראש השנה

אנו עומדים לפני יום הדין - ראש השנה. וכגודל קדושת ורוממות היום, כך גודל הרצון והתשוקה להבין מה העבודה המוטלת עלינו בכדי להפיק את המירב מיום גדול זה. נכנס לבירור עבודתנו ביום זה, מתוך הלכה שנראית צדדית לכאורה.

כתוב ב'שלחן ערוך'⁸⁸:

"יש נוהגים להתפלל בראש השנה ויום הכיפורים בכריעה.

וצריכין הם לזקוף בסוף הברכות".

הלכה זו מבוססת על דברי הגמרא⁸⁹:

"מצוה [שיהיה השופר] של ראש השנה ושל יום הכיפורים בכפופין".

[והטעם:] "בראש השנה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעל".

ומבאר רש"י:

"כמה דכייף איניש - בתפילתו, פניו כבושין לארץ, טפי עדיף.

הלכך, בראש השנה דלתפילה ולהזכיר עקידת יצחק בא - בעינן כפופין".

ויש להבין: אם אכן הצורה המובחרת של העמידה בתפילה היא ב'כריעה', מדוע מקפידים על כך רק בראש השנה, הלא בכל השנה אנו חפצים להתפלל בצורה הטובה ביותר!

בנוסף, יש להבין את סיום ההלכה ב'שלחן ערוך': "וצריכין הן לזקוף בסוף הברכות", כלומר בעת אמירת שם ה'. מדוע בהזכרת שם ה' יש לזקוף? והלא כל התפילות בראש השנה מדברות על ההכרה במלכות ה', ואם כשמזכירים את שם ה' יש לזקוף, אם כן ראוי היה שכל התפילה בראש השנה צריכה להיות דוקא בזקיפות קומה!

88. סימן תקפב סעיף ד'.

89. ראש השנה כו ע"ב.

שדרת האדם נעשית נחש מלבד אצל הכורע ב'מודים'

הגמרא אומרת⁹⁰:

"שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש.

והני מילי דלא כרע במודים".

לא אמרו שמי שלא כורע במודים נענש ושדרתו נעשית נחש. אלא להיפך: מצבו הרגיל של האדם היא ששדרתו נעשית נחש, אך מי שכורע במודים מתעלה מעל מצב זה, ויוצא מהסדר הרגיל.

מדוע באופן רגיל שדרת האדם נהפכת לנחש?

וכן יש לבאר, מה הסיבה שהכריעה במודים מצילה מכך?

על דרך זה מצינו בזהר הקדוש⁹¹:

"קודשא בריך הוא לא מקפח אגרא דשום בריין דברא, בר מאינון דלא כרעו במודים".

מי שאינו כורע במודים, מוציא את עצמו מכלל עובדי ה', ואינו ראוי להדבק בה'.

מה עניינה וחיבתה הגדולה של הכריעה ב'מודים'?

'זקיפות קומה' של הנחש הקדמוני

זקיפות הקומה היא ההבדל היותר ניכר לעין שישנו בין אדם לבהמה.

הבהמה כפופה ופניה לארץ, ואילו האדם עומד זקוף במבנה ישר.

ועומק הדבר טמון בדברי הכתוב בקהלת⁹²:

"מי יודע רוח בני האדם העלה היא למעלה, ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ".

כלומר, כל אחד ופניו כלפי מקום רוחו.

אך לעומת זאת, המשמעות הפשוטה שמשדר אדם העומד בזקיפות קומה היא:

אני אדם עם בטחון וחוסן אישי, העומד בזכות עצמי.

90. בבא קמא טז ע"א.

91. משפטים ק ע"א.

92. פרק ג כא.

המשמעות הפשוטה הזו, סותרת לחלוטין לחיבור אל הקב"ה. היא מבטאת פירוד גמור מהקב"ה שכביכול יש כאן עמידה עצמית מנותקת.

חז"ל מגלים,⁹³ שבתחילת הבריאה הנחש היה בעל קומה זקופה. כלומר, הוא התהלך בעמידה כמו האדם, ולא עם הפנים לארץ כבהמה. והעמידה הזו נבעה מהיותו שיין לכוחות הרע המפרידים את עצמם מהקב"ה.

'זקיפות קומה' מכח ה'

לכאורה, מי שחי בהרגשה של "שְׁוִיתִי ה' לְנִגְדִי תָמִיד", אינו יכול לעמוד בזקיפות בדרך גאוה.

לדוגמא: כשנביא קיבל נבואה, הוא לא היה יכול להישאר בעמידה זקופה.⁹⁴ כי בשעה של התגלות אלוקית אל האדם אי אפשר להישאר במצב זקוף שמסמל עצמאות וסתירה לקבלת השפע מאת ה'.

בזוהר הקדוש⁹⁵ מבואר שהסיבה לכך שהנביאים לא היו יכולים להישאר זקופים בשעת קבלת נבואה, נבעה מאותה מכה שנתן הס"מ בגיד הנשה של יעקב אבינו.

להלן יתבאר היטב הקשר בין המכה בגיד הנשה' לחוסר היכולת להישאר זקוף לפני ה'.

ואם כן צריך להבין, כיצד אנו עומדים זקופים?

התשובה היא, שאנו מסתמכים על הכתוב⁹⁶:

ה' זָקָף כְּפופִים.

כלומר, אנו לא עומדים זקופים מכוח הבטחון העצמי שלנו, אלא מכוח זה שאנו מקבלים את ביטחוננו מאת הקב"ה, ועל כן בהזכירנו שם ה' בברכה עלינו לזקוף חזרה⁹⁷.

ואדרבה, זקיפות הקומה יכולה להתפרש כביטוי לקבלת השפע מאת הקב"ה אל האדם. היות שבעמידה הזקופה אנו מבטאים את היותנו כלי לקבלת האור האלוקי,

93. סוטה ט ע"ב.

94. מלכד משה רבינו, ראה רמב"ם יסודי התורה פ"ז ה"ו.

95. ח"א דף קעא ע"א.

96. תהילים קמו, ח.

97. וכדברי המשנ"ב בסימן קיג סק"ג.

שהוא 'אור הנשמה' שנכנס באדם דרך המח, ומשם משתלשל והולך בכל המערכות הנמוכות יותר בנפשו וגופו.

בחכמת הפנימיות⁹⁸ מבואר שצורת מבנה האדם מקבילה לסדר הגילויים של הקב"ה: המוחין בראשו, ולמטה יותר: יד ימין כנגד חסד, יד שמאל כנגד גבורה, וכן הלאה עד לתחתית גופו.

נמצא א"כ כשאדם עומד זקוף, הוא מביא לידי ביטוי את מעלת ה"אדמה לְעֵלְיוֹן"⁹⁹ שבאדם, שהמוחין למעלה ומשפיעים הם לכל הגוף.

מודים – להעמיד את עצמינו תחת ה'

נמצא שיש שני מיני 'זקיפות קומה':

האחת היא – 'זקיפות קומה' של הנחש הקדמוני, שמבטאת נפרדות וניתוק מהקב"ה.

והשנייה היא – 'זקיפות קומה' של ה' זוקף כפופים", שבאה מתוך חיבור לקב"ה ויניקה מאורו העליון.

עלינו מוטל לבטל את ה'זקיפות קומה' הכפרנית, ולחיות את האמת: שכל זקיפות הקומה שלנו באה רק מאת ה' בהשפעה ישירה.

את העבודה הזו אנו מקיימים בעת הכריעה במודים.

אמירת ה'מודים' אינה הודאה רגילה על הטובה שהקב"ה נתן לנו, אלא הודאה על האמת שהקב"ה הוא מקור חיינו וממנו אנו שואבים את כל יכולותינו, וכפי שאנו אומרים בנוסח התפילה:

מודים אנחנו לך, שאתה הוא ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד, צוֹר חַיֵּינוּ מִגֵּן יִשְׁעֵנוּ אֶתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר, נוֹדָה לְךָ וְנִסְפָּר תְּהִלָּתְךָ.

תחילה 'הודאה' ואח"כ 'תהילה' – זהו הסדר תמיד "להודות ולהלל".

והטעם בזה:

המושג 'הודאה' שונה מהמושגים 'הלל' ו'שבח', כי פירושה של 'הודאה' הוא להעמיד את עצמי תחת הנותן, ולבטא שאני יונק ומקבל את כוחי ממנו. וזה שייך רק כלפי הקב"ה מקור כל הכוחות והשפע.

98. 'פתח אליהו' בהקדמת התיקוני זוהר.

99. ישעיה יד, יד.

בכל התנ"ך וספרי חז"ל לא מצינו מושג של 'הודאה' בין אדם לחברו, כמקובל בשפתנו האמירה: "תודה רבה", המושג 'הודאה' בכל מקום הוא רק בין אדם למקום.

והסיבה לכך היא, משום שהמושג 'הודאה' במלא עומקו – העמדה עצמית תחת המשפיע, שייך רק כלפי הקב"ה. וכפי שאנו מבטאים זאת בתפילה: "הטוב שמך ולך נאה להודות".

כלומר, רק לך נאה להודות.

המושג "וידוי" הוא דיבור 'מחייב'.

וידוי על חטאים מחייב את האדם לעמוד במקום אחר ובמצב טוב יותר. וכן 'וידוי מעשרות' הוא התחייבות שמעוררת את האדם לנהוג בדיני קדושת המעשרות¹⁰⁰.

כשאנו אומרים את המילים "מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אלקינו... צור חיינו מגן ישענו אתה הוא", אנו מתחייבים להעמיד את עצמנו תחת הקב"ה, ולהתייחס לכל כח שיש לנו שאנו מכירים בכך שהוא ניתן לנו מאת ה', ולא מכוח עצמינו.

על ידי הכריעה באמירת 'מודים' והזקיפה באמירת שם ה' – אנו מראים את הביטול של זקיפת הקומה הגאוותנית, כי רק ה' הוא שזוקף ומעמיד אותנו על רגלינו, ואנו מעצמינו אין לנו כלום.

קטרוג הנחש בר"ה על הזקיפות כנפרדים

והנה, בראש השנה נברא האדם¹⁰¹, וביום זה החטיא אותו הנחש הקדמוני בחטא עץ הדעת.

טענת הנחש היתה: "כִּי בְיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם וְהִיִּיתֶם כְּאַלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע"¹⁰². לא תצטרכו להישאר כפופים תחת הקב"ה ולינוק ממנו את השפע, אלא תהיו נפרדים ותעמדו בזכות עצמכם.

ובזאת נבין את דברי הזוהר הקדוש¹⁰³, שבראש השנה יש ל'נחש' כוח שליטה על האדם, והוא זה שמגיע לקטרג עליו לפני ה'.

'שטן' בגימטריה 'נחש' [עם הכולל].

100. ראה רשב"ם דברים כו, יג.

101. בכ"ה באלול נברא העולם (ויקרא רבה כט, א), וביום השישי -א' תשרי- נברא האדם.

102. בראשית ג, ה.

103. ח"ב קפד ע"א.

כלומר, בראש השנה ה'שטן' מקטרג עם טענת ה'נחש', וכנגד זה אנו מבקשים "לערבב את השטן".

אותו 'נחש' שמושך את האדם להיות 'נפרד', הוא זה שבא לקטרג עליו לפני ה' על נקודה זו בדיוק. הוא טוען ואומר: "כפי שאני נענשתי על זקיפות הקומה שלי, כך יש לנהוג גם עם האדם שמהלך זקוף קומה, ומרגיש חי שמתקיים כביכול בזכות עצמו. שכן מי שנפרד מהקב"ה לא צריך להיות לו חלק בקדושה".

ועל זה עיקר הדין והמשפט בראש השנה: כמה הינך מרגיש זקוף בזכות עצמך, וכמה אתה מרגיש זקוף רק מחמת ש"ה' זוקף כפופים".

הפגיעה ב'גיד הנשה' – עליו נשענת זקיפות הקומה

במקום נוסף ראינו את שליטת השטן על האדם, והוא במאבק שהיה לו עם יעקב אבינו עד עלות השחר, שבסופו של תהליך הוא שלח את ידו אל כף ירכו של יעקב, ופגע ב"גיד הנשה" שלו¹⁰⁴.

הפגיעה של הס"מ (השטן) ב"גיד הנשה" מבטאת את האחיזה שלו במקום בו האדם עומד על רגליו. בכך הוא מקטרג ואומר לאדם: בזכות מה אתה עומד זקוף? בזכות עצמך או בזכות הקב"ה? ...!

בזוהר הקדוש¹⁰⁵ מבואר, שהמכה בגיד הנשה פגעה ב'סמכין דאורייתא'. כלומר, כמו שגיד הנשה מעמיד את האדם על רגליו, כך ה'סמכין דאורייתא' תומכים ומשתתפים בהעמדת התורה.

ואף בזה יש כוח לשטן לקטרג, כפי שיבואר בהמשך.

החטאים באים רק מטשטוש והשכחת האמת

ומעתה נשים לב לעומק נוסף.

גיד "הנשה" מלשון שכחה. - 'נשה' כמו "נשיתי טובה"¹⁰⁶.

מבואר כאן יסוד גדול -

בצד ה'רע' אין אמת תחליפית לאמיתתה של התורה כביכול, אלא יש בה רק עכירות שמסתירה את האמת היפה והמרוממת שבצד ה'טוב'.

104. בראשית לב, כו.

105. וישלח קצא ע"א.

106. איכה ג, יז. ועיין בזוהר ח"ב מא ע"ב.

האפשרות היחידה של ה'סטרא אחרא' לשלוט על האדם ולהחטיא אותו, היא רק באמצעות שימוש בכוח השכחה והבלבול!
דברים אלו מתאימים עם הרמח"ל¹⁰⁷:

"ידיעת האמת מחזקת הנשמה ומרחקת ממנו היצר ודאי, דאין דבר המחליש הנשמה לפני היצר כחסרון הידיעה.

ואם היתה הידיעה רחבה ועומדת על לב בני אדם, לא היו חוטאים לעולם!"
כאשר אדם יודע את המציאות נכוחה, ועל כך שגילוי ה' זועק מכל פרט בבריאה, אין כל אפשרות שיחטא.
כל הכח של ה'יצר הרע' להחטיא את האדם הוא על ידי הטשטוש והבלבול שגורמים להסתיר מהאדם את ידיעת ה'.

ומכאן, שהמלחמה נגד היצר הרע היא קלה מאוד...

בסך הכל נצרכת "יראת שמים" – "לראות" את ה'.

משעה שאדם יודע ורואה – הוא בודאי לא יחטא.

זה פשר אחיזתו ושליטתו של הס"מ ב"גיד הנשה": הוא תופס את האדם בכח השכחה, להשכיח ממנו את הידיעה הנכונה.

ראש השנה "יום הזכרון" – תיקון החטא באמצעות חיבור לקב"ה

הדרך בה אנו נלחמים ביצר הרע המפעיל בנו את כח השכחה – היא באמצעות הזכרון.

ראש השנה הוא יום שבכוחו להעלות את האדם ממעמקי שליטת היצר הרע.

השם של ראש השנה בתפילה הוא "יום הזכרון". וזאת על שם הכתוב¹⁰⁸: "בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֲדָשׁ יִהְיֶה לָכֶם שָׁבוֹת זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ".

בכל התפילות של ראש השנה אנו עוסקים בדבר אחד: להזכיר לעצמינו את נוכחות ה' בבריאה, את מלכותו והנהגתו הבלעדית המובילה אל תכלית. וזאת מתוך ידיעה, שכאשר נחיה את האמת הזו, ממילא "כָּל הָרָשָׁעָה כְּלָה כְּעֶשֶׂן תִּכְלָה", כי שליטת הרשעה היא רק בכח השכחה וההסתר של הידיעה.

את הזכרון אנו פועלים באמצעות מצות 'תקיעת שופר', וכפי שיבואר.

107. דרך עץ חיים לרמח"ל.

108. ויקרא כג, כד.

עירבוב השטן כאשר ישראל מחבבין את המצוות

את הטעם לתקיעת שופר מבארת הגמרא בפשיטות¹⁰⁹:

למה תוקעין בראש השנה?

למה תוקעין? - רחמנא אמר תקעו!

אלא: למה מריעין?

מריעין? - רחמנא אמר זכרון תרועה!

מוסיפה הגמרא:

למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, ותוקעין ומריעין כשהן עומדין?

כדי לערבב השטן.

ועלינו להבין, כיצד השטן מתערבב על ידי שתוקעים שני פעמים?¹¹⁰

מבאר רש"י:

לערבב - שלא ישטין, כשישמע ישראל מחבבין את המצוות מסתתמין דבריו.

ועדיין צריך ביאור, מדוע חיבוב המצוות מערבב את השטן ו"סותם" את דבריו?!

אלא עומק העניין הוא:

אמנם יש אפשרות לתקוע מצד ש"רחמנא אמר תקעו", רק לשם קיום המצוה. אבל לצורך קיום זה מספיק שתוקעים פעם אחת, ולא צריך לחזור ולתקוע שוב.

לעומת זאת, כאשר מחוברים לפנימיות של תקיעת שופר, וחיים את ה"זכרון תרועה" שהשופר זועק, אזי רוצים ומחבבין את זה, ותוקעים וחוזרים ותוקעים.

דע, כי לשטן אין מלחמה נגד קיום המצוות כל זמן שהם נעשים בצורה של 'מלומדה', ללא חיבור וללא פנימיות.

נמצא אם כן, שהמלחמה בשטן היא רק על ידי קיום מצוות עם לב ורגש, עם רצון פנימי. באופן שמעורר את ה"זכרון תרועה" ומבטל את האפשרות של היצר לשלוט עלינו.

109. ראש השנה טז ע"א.

110. ראה בתוספות שם.

כוונת המצוה בתקיעת שופר – מכוונים ליבם לאביהם שבשמים

את הכוונה הנצרכת בשעת קיום מצות תקיעת שופר, יש ללמוד מדברי המשנה¹¹¹ במסכת ראש השנה שמובאים בו דיני תקיעת שופר. תחילה נאמר הצורך בכוונה כדי לצאת ידי חובת המצוה¹¹²:

התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטם - אם קול שופר שמע יצא, ואם קול הברה שמע לא יצא.

וכן מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת, או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה - אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא, אף על פי שזה שמע וזה שמע, זה כיון לבו וזה לא כיון לבו.

מהמשנה הראשונה נמצאנו למדים, שלא מספיק לשמוע קול הברה, אלא צריך לשמוע 'קול תקיעה' באופן ברור.

ומהמשנה השניה למדנו, שלא מספיק לשמוע קול תקיעה, אפילו אם נעשה על ידי בר חיובא בבית הכנסת, אלא צריך להתכוון לצאת ידי חובה.

ובמשנה הבאה נכתב כך¹¹³:

"והיה כאשר ידים משה ידו וגבר ישראל" - וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא לומר לך: כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים, ואם לאו היו נופלין.

כיוצא בדבר אתה אומר "עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשור וראה אותו וחי" - וכי נחש ממית או נחש מחיה? אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהן שבשמים היו מתרפאים, ואם לאו היו נימוקים.

וצריך ביאור, כיצד נכנסת משנה זו לתוך פירוט הלכות שופר? הלא מדובר כעת על הצורך לכוון לצאת ידי חובה בשמיעת קול שופר, וכיצד נכנסו כאן דברי המוסר בחשיבות ה"מכוונים ליבם לאביהם שבשמים"? ! וכי זה רק מחמת שבשני המשניות מדובר על נושא של 'כוונה'? !

אלא בודאי פשר הדבר הוא, שנאמרה כאן הפְּנִינָה הנצרכת בתקיעת שופר עצמה !

111. רעיון זה מבואר על פי שיעורו של הרה"ג אברהם יעקב פריצקי שליט"א

112. ראש השנה פ"ג מ"ז.

113. שם מ"ח.

יש דרגה של כְּנוּה' לשמוע היטב', ויש דרגה גדולה יותר 'לצאת ידי חובה'. והדרגה המובחרת ביותר בְּכֻנַּת תקיעת שופר, היא "מְכֻנָּים את ליכם לאביהם שבשמים". זו עניינה של תקיעת שופר: זְכָרוֹן של מציאות ה', והתחברות אל מקור החיים. ביטול הנפרדות.

ובזה יבואר מדוע התקיעה הזו מערבבת את השטן. משום שהקטרוג שלו הוא על כך שישאל מחוברים לְעוֹלָם ולעצמם תוך כדי ניתוק מסוים מהקב"ה, ועל ידי ה"זכרון תרועה" נעשה תיקון לקטרוגו, וישאל מחברים את כל החומריות והגשמיות שלהם כולל את עצמם, אל הקב"ה יוצר האדם.

עבודת התשובה בר"ה – להעמיד עצמינו תחת ה'

לאור זאת, נתקדם ונעמוד על נקודה נוספת באותו ענין – ראש השנה' הינו שני ימים ראשונים מתוך 'עשרת ימי תשובה'. והנה, לכאורה ב'ראש השנה' אנו עוסקים רק בבקשות על גילוי מלכות ה', ואיננו מתעסקים כלל עם העוונות. לא באמירת וידוי, ולא בשאר נוסח התפילה. כיצד בא לידי ביטוי ביומיים אלו עבודת ה'תשובה'?

אך באמת, גם ב'פרשת התשובה' שנאמרה בפרשת נצבים, לא נזכרו עניין התשובה מן העוונות, אלא רק השיבה אל ה' באופן כללי.

וכך נאמר¹¹⁴:

וּשְׁבַת עַד ה' אֱלֹקֶיךָ וְשִׁמְעַת בְּקֻלוֹ...
וְשֵׁב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶךָ...
וַיֵּל ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת לִבְךָ וְאֶת לֵב זֶרְעֶךָ לֵאמֹר אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ.
וְאַתָּה תֵּשׁוּב וְשִׁמְעַת בְּקוֹל ה' וְעָשִׂיתָ אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם.
כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹקֶיךָ לְשִׁמּוֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה, כִּי תֵשׁוּב אֶל ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ.

מוכרחים לומר, שעיקר התשובה בשלב זה אינה עוסקת בחרטה על העוונות ובקבלה לעתיד, אלא עיקרה היא: לשוב להתחבר אל ה' ולא להיות נפרד ממנו יתב'.

אם הנך מחובר – ממילא לא תחטא. ואם חטאת – זה נובע מהנפרדות. ועל כן, עיקר העבודה ב'ראש השנה' היא לבטל תחילה את תחושת הנפרדות והיישות העצמית שיש בנו, ולהכניס את עצמינו תחת מלכות ה'.

ובזה מבואר היטב המנהג להתפלל בראש השנה בכריעה ובכפיפות קומה, יותר מבשאר ימות השנה. משום שבראש השנה יש ענין מיוחד להראות על ביטול הזקיפות שמבטאת פירוד ועמידה עצמאית, ולהתחבר אל הזקיפות של רק "ה' זוקף כפופים".

הכריעה בתפילות של ראש השנה, היא בבחינת 'כריעה במודים'. אנו מתחברים לַאֲמַת שהקב"ה משפיע עלינו, ואנו עומדים מתחתיו ומקבלים את השפע. ואין לנו קיום ומקור כח עצמאי כלל.

וזה גם עיקרה של הכְּנֻגָה הראויה בעת תקיעת שופר, שעלינו להזכיר לעצמנו את מה שהיצר הרע מנסה להשכיח, ולהיות "מכוונים את ליבנו לאבינו שבשמים".

ובזכות שאנו מכפיפים עצמינו לה' יתב', נזכה שיתקבלו תפילותינו. וכפי שאמרו חז"ל¹¹⁵:

"כל שנה שורשה בתחלתה מתעשרת בסופה".

ומבאר רש"י:

"שישראל עושין עצמן רשין בראש השנה לדבר תחנונים ותפילה, כענין שנאמר, תחנונים ידבר רש".

על ידי שאנו עושים עצמינו דלים רשים, שאין לנו מעצמינו כלום, והננו מנותקים מהחומריות העצמית שלנו, בזה אנו שבים אל ה' באמת, ומסלקים את קטרוג השטן מעלינו.

האם יתכן שידוע מראש שאנו "עתידים לחטוא"?

מצינו במדרש, שלאחר עקידת יצחק והקרבת האיל תמורת יצחק, אמר הקב"ה לאברהם אבינו¹¹⁶:

עתידין בניו של יצחק לחטוא לפני, ואני דן אותם בראש השנה.

אלא אם מבקשין שאחפש להן זכות ואזכור להן עקידת יצחק, יהיו תוקעין לפני בשופר של איל ואושיעם ואפדם מעונותיהם.

115. ראש השנה טז ע"ב.

116. תנחומא וירא כג.

אנו רגילים להתייחס לחטאים כ'תקלה' שלא היתה אמורה להתרחש. אבל כאן לכאורה אנו מוצאים שהקב"ה מודיע מלכתחילה ש"עתידין בניו של יצחק לחטוא לפני!" כיצד זה יתכן?!

מה פשר הבקשה של יצחק אבינו "פלגא עלי ופלגא עלך"?

כמו כן הגמרא מספרת¹¹⁷:

לעתיד לבא יאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם: בניך חטאו לי. - אמר לפניו: רבוננו של עולם - ימחו על קדושת שמך.

אמר: אימר ליה ליעקב דהוה ליה צער גידול בנים, אפשר דבעי רחמי עלייהו. אמר ליה: בניך חטאו. - אמר לפניו: רבוננו של עולם, ימחו על קדושת שמך. אמר: לא בסבי טעמא, ולא בדרדקי עצה.

אמר לו ליצחק: בניך חטאו לי. - אמר לפניו: רבוננו של עולם, בני ולא בניך? בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע, קראת להם בני בכורי, עכשיו בני ולא בניך?

ועוד, כמה חטאו? כמה שנותיו של אדם - שבעים שנה. דל עשרין דלא ענשת עלייהו - פשו להו חמשין. דל עשרין וחמשה דלילותא - פשו להו עשרין וחמשה. דל תרתי סרי ופלגא, דצלויי ומיכל ודבית הכסא - פשו להו תרתי סרי ופלגא.

אם אתה סובל את כולם - מוטב, ואם לאו - פלגא עלי ופלגא עליך. ואם תמצא לומר כולם עלי - הא קריבית נפשי קמך.

כיצד יתכן שדוקא 'יצחק אבינו' שהיה מרכבה ל'מידת הגבורה' - שעניינו הוא דין, הוא זה שמלמד זכות על ישראל, יותר מ'אברהם' ו'יעקב'?

הביאור הוא, ש'מידת הגבורה' אין עניינה להעניש ולהרע, אלא עיקר מהותה הוא דקדוק מדויק עד חוט השערה. ומידה זו בוחנת את המעשים הטובים עד דק, וגם את המעשים הרעים עד דק.

במידה זו פועל כאן 'יצחק אבינו', ומדקדק לברר את מציאות המעשים הרעים שגורמים לאנושות גזירת כליה, ראשית הוא בוחן את הזמנים שיש לאדם אפשרות לחטוא בהם, ואחר שהוא ממצא אותם לשתים עשרה וחצי שנים בלבד, הוא מבקש מהקב"ה "פלגא עלי ופלגא עלך".

יש להבין, מה פשר הבקשה הזו?

מחילת העוונות היא רק כשאדם לא מחובר אליהם ברצון הפנימי

והנה, יש שני סיבות עיקריות שמחמתם אנו נכשלים בעוונות, וכפי שאמרו בגמרא¹¹⁸:

ריבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך.

ומי מעכב? שאור שבעיסה ושעבוד מלכויות.

ה'שאור שבעיסה' הוא "יצר הרע שבלבבנו, המחמיצנו"¹¹⁹, והקב"ה הוא שנתנו בתוכנו.

'שעבוד מלכויות' הוא הכוח של אומות העולם לשלוט על ישראל ולהציק להם. ויצחק

אבינו הוא שנתן להם כח זה, בברכתו לעשיו¹²⁰:

"וְעַל חֶרֶבךָ תִּחְיֶה וְאֶת אֲחִיךָ תַעֲבֹד, וְהָיָה כְּאִשּׁוֹ תִרִיד וּפְרָקָתָ עָלוּ מֵעַל צִוְּאֶיךָ".

הטענה של יצחק אבינו הוא שהחטאים של עם ישראל לא באים מרצון וחיבור פנימי, אלא מדחפים וסיבות חיצוניות של שאור שבעיסה ושעבוד מלכויות, שניתנו לאדם ע"י הקב"ה ומכוח הברכות של יצחק.

נמצא א"כ שתהליך של חטא יכול להיות במציאות הבריאה, "וְאֵין צָדִיק אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא", אלא עבודתנו הוא בעיקר להגביר את ידיעת ה' עלינו, וממילא זה ימעט את מציאות החטא מאתנו.

כשאנו עושים תשובה ומבקשים מחילה, אנו יכולים לעשות זאת רק אם אנו עדיין מחוברים לקב"ה לגמרי, ומבינים שהחטאים היו נפילות מסיבות חיצוניות של תאוות ודחפים שנבראו מוכנים בנפש האדם, או כתוצאה מגזירות וצרות ששיבשו את דעתנו.

אבל כאשר האדם בבחירתו מתנתק מהקב"ה, ואז הוא ח"ו מתחבר לחטא ברמה של רצון אישי, הרי אות הוא שבפנימיותו הוא נפרד מהקב"ה, ואין זה תירוץ על נפילה ומעידה בחטא, אלא זה דרך חיים של נתק מה' יתב', וממילא לא ניתן למחול עליהם, כי אין דרך לשאת אותם.

יסוד זה מבואר בפרשתנו – פרשת נצבים, שיש חוטא אחד שאין לו מחילה¹²¹:

והתְּבַרַךְ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יִהְיֶה לִי כִּי בְּשִׁרְרוֹת לְבִי אֵלַי לְמַעַן סִפּוֹת הָרוּהוּ אֶת הַצִּמְאָה.

לֹא יֵאבֶה ה' סִלַּח לוֹ... וּמָחָה ה' אֶת שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם.

118. ברכות יז ע"א.

119. לשון רש"י שם.

120. בראשית כז, מ.

121. דברים כט, יח-יט.

מבאר רש"י: מדובר באדם שלא עושה עבירות רק בשוגג "כאדם שיכור שלא מדעת", אלא "שהוא עושה מדעת ובתאווה".

אדם כזה בהכרח הפריד את עצמו לגמרי מהקב"ה, ועל כן הוא הגיע למצב שהרצון והתאווה הפנימיים שלו הם לעבור על רצון ה'. ועל זה אין מחילה.

אבל לעומת זאת, למי ה' יאבה לסלוח?

לאותו אדם שבבחינה מסוימת הקב"ה יודע שהוא עתיד לחטוא, וזאת מחמת דחפים ותאוות שניתנו בנפש האדם, או מחמת גזירות וצרות שבאים עלינו מהאומות.

ועל כן את האחריות על הדחפים והתאוות שיש לאדם בעצם טבעו, הקב"ה נוטל על עצמו וניתנת לו על כך מחילה, וכפי שאמר יצחק אבינו "פלגא עלי, ופלגא עלך".

אבל כשאדם מוסיף לעצמו תאוות ויוצר בנפשו 'צָמָא' והשתוקקות למה שלא היה מובנה באישיותו, זה מראה על התנתקות ופירוד מהקב"ה, ועל זה אין סליחה ומחילה.

ורק על זה אמר הקב"ה:

"עתידין בניו של יצחק לחטוא לפני, ואני דן אותם בראש השנה".

כי חטאים אלו שהקב"ה יודע עליהם מראש שהאדם עלול ליפול בהם, יש דרך תשובה בראש השנה.

ובזה נתבאר פשר עבודת שני הימים הראשונים של 'עשרת ימי תשובה', שהוא להגביר את החיבור והידיעה של ה' יתב' בעולם, ואז האדם מתייחס לחטאיו כ'נפילות' חיצוניות ממנו, כי הוא אישית בוודאי מחובר לה' יתב', ולאחר מכן הוא מתקדם בשאר ימי התשובה ומתחרט על מעשיו הרעים שמעיד בהם, ועל כך הקב"ה סולח ומוחל.

קטרוג השטן על שימוש בעולם הזה כנפרד ולא לשם עבודת ה'

במאמר קודם נתבאר שקטרוג השטן בראש השנה הוא באופן דומה¹²² –

במדרש¹²³ מסופר שיעקב ועשיו חילקו ביניהם את העולם הזה והעולם הבא, "עשיו נטל חלקו ה'עולם הזה', ויעקב נטל חלקו ה'עולם הבא'".

ואם כן קשה, כיצד יעקב אבינו מתקיים ב'עולם הזה' ומשתמש בו, הלא חלקו הוא ה'עולם הבא'?

אלא, שרק את ה'עולם הזה' כתכלית בפני עצמו קיבל עשיו, אך כאשר משתמשים עם ה'עולם הזה' רק לצורך עבודת ה', הרי זה כבר חלק מה'עולם הבא' הראוי ליעקב.

122. ראה במאמר לפרשת כי תבא בענין "תכלה שנה וקללותיה".

123. 'ילקוט שמעוני תולדות סי' קיא.

הזכות של לומדי התורה ועובדי ה' לקבל חיים חומריים, היא רק בתנאי שהכל מוקדש לצורך עבודת ה'.

אם לוקחים את הכסף והחומר לשימוש נפרד ועצמי, אז יש לס"מ תביעה עלינו, שהרי אנו נוטלים את חלקו השייך לו.

ורק בנקודה הזו יש כוח לשטן לקטרג, שהשתמשנו בעולם הזה כתכלית לעצמו ולא לשם עבודת ה'. כי זו פגיעה בחלקו האישי, ועל זאת טענתו.

חיזוק בראש השנה בחיבור המציאות לקב"ה

לסיום נשלים את העניין בסגולתו המפורסמת ל'זכיה בדין' הנודע בשם הגר"ח פלאגי זצ"ל¹²⁴:

לומר בערב ראש השנה את י"א הפסוקים של פרשת ביכורים.

וכותב על כך:

"ואשרי תבחר ותקרב להגות בו כי הוא סגולה נפלאה למחול על כל עונותיו, וכרוז יוצא עליו בשמים גבתי מאדם זה כל חובותיו".

מה פשר הסגולה הזו?

פרשת 'ביכורים' מבטאת את החיבור של כל המציאות לקב"ה, ואת זה שהחומר הוא בלתי נפרד, אלא אדרבה, הוא עצמו גילוי אלוקי.

ובהבאת ה'ביכורים', בהכרזה¹²⁵: "הִנֵּה הִבֵּאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי ה'!", מתקיימת תכלית הבריאה והעולם בא לתיקונו¹²⁶.

על ידי חיזוק בהרגשת האמת הזו, אנו חוזרים להתחבר אל ה', מבטלים את הפירוד, וממילא זוכים בדין!

להתפלל את התפילות כולם מתוך תחושת "כריעה במודים"

כאמור, הקטרוג של ה'שטן' הוא כשיש לישראל זקיפות קומה מתוך הרגשה שהכוח שלהם נובע מעצמם.

124. בספרו 'מועד לכל חי' סי' יב סעי' ב בשם ה'נפש יוסף'.

125. דברים כו, י.

126. בראשית רבה א, ד 'בראשית' בשביל ביכורים שנקראו ראשית.

על ידי הכריעה במודים, וההכרזה שה' הוא מלכנו, אנו מתחברים לְאִמָּת שאת כל מציאותינו וכוּחַנו אנו יונקים ושואבים מהקב"ה, ו'זקיפות קומתנו' נובעת רק מ"ה' זוקף כפופים".

ובצורה זו אנו מנצחים את הקטרוג של הס"מ, ומתחברים אל הקב"ה בשלימות. בימינו, לא נהגו להתפלל בפועל בכריעה מלאה בראש השנה, אך את הרעיון העומד מאחורי הלכה זו כפי שהארכנו לבאר – ניתן לקיים בלב וברגש.

כך כל התפילות בימים אלו בפרט צריכות להיות מתוך הרגשה שמצד עצמינו אנו דלים ורשים חסרי כל, וכל מה שיש לנו הוא רק שפע הניתן מאת ה', ורק בעבור שנעבוד את ה' בשלמות.

